

GÂNDIREA

ANUL XVI. — Nr. 1.

IANUARIE 1937.

S U M A R U L :

DOCTRINĂ ORTODOXĂ

NICHIFOR CRAINIC : Ortodoxie	1
ION PILLAT : Păstorul și Faunul	10
GH. TULEȘ : Umbre, Izvod, Intoarceri, Zori de Brumar, cleștar	12
VICTOR PAPILIAN : Răsul	15
V. VOICULESCU : Plâns de toamnă	22
ȘTEFAN BACIU : Genație, Cântec de bord, Poezie.	23
VINTILĂ HORIA : Avatar	25
D. STANILOAE : Cele două Impărății	26

IDEI, OAMENI, FAPTE

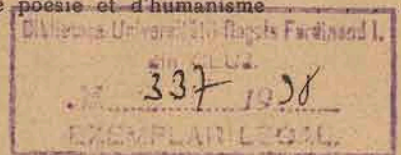
SEPTIMIU BUCUR : Thierry Maulnier și Miturile so- cialiste	36
NIȚA MIHAI : Sociologie creștină	39

CRONICA LITERARA

OVIDIU PAPADIMA : Ionel Teodoreanu : Arca lui Noe. — Al. Lascarov-Moldovanu : Intoarcerea lui Andrei Pătrașcu. — Ion Luca : Ra. — Vlaicu Bâr- na : Cabane albe	41
---	----

CRONICA MARUNTA

NICHIFOR CRAINIC : In anul XVI	46
OVIDIU PAPADIMA : Domnul M. R. P. — Eurydice : Chaiers de poesie et d'humanisme	47



EXEMPLARUL 20 LEI

Omul forte reuşeşte



În lupta pentru viaţă, sănătatea este primul factor al succesului, lată aci, pentru a păstra nervii liniştiţi, creierul limpede, muşchii sprinteni şi corpul viu, o reţetă care a făcut toate probele: este de a turna un flacon de Quintonine într'un litru de vin de masă şi de a lua, înaintea fiecărei mese, un pahărel din acest delicios vin fortifiant. Dl. J. Coudurier, 99, boulevard du Temple, din Paris, a făcut experienţa şi scrie:

„Sunt ani de zile de când întrebuinţăm în casă Quintonine; nu ne-am săturat niciodată de acest

produs care constituie pentru noi cel mai bun tonic“.

Nici un fortifiant nu poate fi comparat cu Quintonine pentru că nici unul nu coţine atâtea principii regeneratoare. Quintonine este remediu sigur, complet, eficace — şi de preţ neînsemnat — la care se poate recurge la cel mai mic semn de oboseală.

QUINTONINE

PRODUS FRANCEZ. — LABORATOARELE HELIN
LA FARMACII ŞI DROGUERII

GÂNDIREA

ORTODOXIE

DE

NICHIFOR CRAINIC

A poseda o concepție de viață e un privilegiu al spiritului omenesc. Mineralele există fără s'o aibă. Plantele există și trăiesc fără s'o bănuiască. Animalele există, trăiesc și au un suflet fără capacitatea de a o zămisli. Toate aceste regnuri ale naturii create există în virtutea unor legi care le guvernează, fără să le ceară asentimentul sau truda de a le înțelege. Planta și animalul se dezvoltă în cuprinsul unor forme ideal-prestabilite, pe care le împlinesc fără deliberare, ca o mână care umple degetele unei mânuși. Nimic din ceace numim act de rațiune sau de voință personală nu intervine să modifice sau să abată aceste existențe dela rânduiala lor firească.

A concepe viața e un privilegiu al spiritului omenesc și acest privilegiu însemnează totdeodată și puțința de o modifica după felul conceput. Cugetând viața, spiritul omenesc are și libertatea de a o modela în proporția puterilor naturii noastre.

Om superior sau popor superior se dovedește acela care e în stare de o mai înaltă concepție de viață, realizată în manifestările sale istorice.

După care criteriu însă putem să judecăm dacă o concepție e superioară sau inferioară? Căci atunci când zicem inferior, ne gândim la o limită de jos pe care voim s'o întrecem; iar când zicem superior, ne gândim la o limită de sus, pe care voim s'o atingem.

Fără îndoială că limita de jos e nivelul vieții animale, pe care spiritul nostru vrea să-l depășească. Însăși libertatea lui îl situează deasupra determinismului biologic. În ce privește însă limita de sus, pe care năzuie s'o atingă spiritul, ea variază în decursul istoriei omenesti și ne-ar fi cu neputință s'o precizăm numai cu ajutorul minții noastre, fiindcă nu ne-am înțelege niciodată. Unii ar putea susține că nivelul cel mai înalt de viață l-au atins Indienii. Alții ar putea susține că l-au atins Egiptenii. Cei mai mulți, de sigur, că l-au atins Grecii sau Romanii. Nici odată n'am putea fi însă de acord care din aceste apariții istorice înfățișează cu adevărat limita de sus, de vreme ce ne-ar lipsi o măsurătoare la care să le raportăm.

În realitate, niciuna. Și putem s'o afirmăm cu siguranță prin simplul fapt că noi sântem creștini. Cei cari poartă numele lui Iisus Hristos posedă totdeodată un criteriu sigur de măsurare și clasificare a feluritelor concepții de viață apărute în istoria omenirii. Pentru noi, creștinii, apariția lui Iisus Hristos în lume, adică întruparea Fiului lui Dumnezeu în Fiul Omului, însemnează totdeodată suprema

concepție de viață. În Iisus Hristos ni se descopere măsura tuturor lucrurilor și a tuturor valorilor din această lume. Precum el e centrul timpului, dela care numărăm anii spre începutul lumii și spre sfârșitul ei, tot astfel e măsura la care raportăm nivelurile de viață atinse înaintea de el sau după el.

Concepția de viață însă, manifestată în persoana istorică a lui Iisus Hristos, deosebită de toate celelalte care au precedat-o în istorie, nu e o creație a spiritului omenesc, ci o descoperire a dragostei lui Dumnezeu către oameni. Prin Iisus Hristos înțelegem că limita de sus, pe care o putem atinge concepând viața și trăind-o, e cu totul alta decât cele mai înalte idei la care s'a putut ridica lumea păgână.

Cele mai înalte concepții de viață, pe care le-a imaginat omul din afară de creștinism și pe care și le-a pus ca model în față, sânt zeii diferitelor religii naturale. Raportând însă aceste modeluri de viață la criteriul nostru de judecată, Iisus Hristos, înțelegem fără multă greutate în ce constă atât măreția cât și mizeria spiritului omenesc, care le-a conceput. Căci în zeii imaginați de feluritele religii păgâne este fără îndoială o măreție. Și această măreție constă din aspirația omului după o viață superioară, ridicată cu mult deasupra limitei animale. Dar este și o mizerie indiscutabilă și aceasta o înțelegem imediat ce raportăm aceste modeluri la modelul nostru de viață : Iisus Hristos.

Un cetățean roman din vremea imperiului putea să înțeleagă această măreție a spiritului omenesc contemplând zeii colecționați din largul lumii în templul lui Agrippa, dar nu putea înțelege mizeria lui fiindcă cetățeanul roman, el însuși, nu avea o concepție de viață superioară acestor zeități. Creștinul însă, ridicat pe culmea vieții de Mântuitorul, cuprinde cu ochiul minții atât măreția cât și mizeria spiritului omenesc. Pentru el, privilegiul de a făuri o concepție de viață ridică pe om deasupra regnului animal, dar valoarea acestei concepții, concretizate în imaginile zeilor, arată cât de relativă și cât de limitată e în realitate puterea spiritului omenesc, privită în sine.

Sânt pline muzeele Europei de zeitățile credințelor de altă dată, e plină istoria filosofiei de sistemele care au încercat să le explice. Creștinul parcurge toate aceste galerii de lucruri moarte cu sentimentul tragediei în care s'au ruinat toate aceste sublime încercări ale spiritului omenesc de a clădi o concepție de viață valabilă pentru totdeauna. Concluzia pe care o tragem din priveliștea acestor măreții în ruină e că spiritul omenesc, capabil să dorească o viață desăvârșită, nu e totuși capabil s'o conceapă prin singurele lui puteri. Nici o religie naturală și nici un filosof nu ne-au putut dărui modelul universal al acestei vieți desăvârșite.

Modelul vieții desăvârșite nici un muritor nu ni-l poate da. Dar aspirația către desăvârșire, care biciuie spiritul omenesc dealungul istoriei, n'ar avea nici un sens dacă desăvârșirea s'ar găsi în lumea noastră pământească. Desăvârșirea presupune o evadare din condiția omenească, o depășire a noastră peste noi înșine. Din acest punct de vedere, profund îndreptățite ne apar toate încercările spiritului omenesc de a imagina o icoană a desăvârșirii și de a proiecta această icoană în zeități adică în ficțiuni care plutesc dincolo de ordinea lumii noastre omenești. Zeii religiunilor naturale și ideile filosofilor ne duc la concluzia că omul, chiar în afară de creștinism, socotește viața desăvârșită nu de ordin omenesc, ci de ordin dumnezeesc. Și dacă el a aspirat către ea, și dacă toate încercările lui de a o realiza s'au ruinat în tragedie chiar atunci când omul acesta s'a chemat Plato sau Aristotel, desăvârșirea nu putea veni decât din ordinea supranaturală de unde omul însuși o chema.



Intruparea lui Dumnezeu în chipul Mântuitorului Iisus Hristos corespunde în istorie celei mai înalte tensiuni, celei mai înalte încordări a spiritului omenesc după desăvârșire. Sublima filosofie a lui Plato îndeosebi și nu mai puțin a lui Aristotel sânt parcă două brațe ale omenirii, ridicate în supremă implorare către cer. E un moment culminant, când, atinsă parcă de antenele spiritului uman, și înduioșată de disperarea lui, Divinitatea își deschide cerul și coboară pe pământ în neprihănită intrupare din Duhul Sfânt și din Maria Fecioara.

Făgăduit prin prooroci, Iisus Hristos ne descopere în persoana sa divin — umană perfecțiunea, a cărei absență tortura omenirea, pe care spiritul o căuta și n'o putea găsi. Cărțile sfinte ne spun că el a venit „la plinirea vremii“. Ce poate să însemneze această expresie de „plinire a vremii“ decât stadiul de luciditate la care ajunsese conștiința omenirii despre imperfecțiunea și mizeria condiției omenesti și despre necesitatea perfecțiunii divine care singură s'o poată salva din această condiție? Plato a rămas până azi cel mai mare filosof al lumii; dar teoria sa despre Ideile divine, ce plutesc în azurul inaccesibil al cerului, și despre lucrurile de aici de jos, care sânt umbre trecătoare și își au rațiunea de a fi în Ideile eterne, nu putea să-și găsească o confirmare adevărată și o corectare decât în persoana Mântuitorului intrupat, în care Dumnezeu în chip de om ia asupra desăvârșirii sale nedesăvârșirile neamului omenesc pentru a le împlini.

Creștinismul, a cărui apariție doboară falsele imagini ale zeilor și absoarbe în substanța lui lamura cugetării filosofice, nu e totuși un sistem de filosofie, fiindcă nu e o elaborare a rațiunii noastre. El e înaintea de toate persoana istorică a Mântuitorului. El e înaintea de toate perfecțiunea dumnezeiască descoperită nouă în această sfântă persoană, adică din idee vagă așa cum o bănuiau și o presimțeau religiunile și filosofii antice, sau din ideal, devenită viață în carne și în Duh. Am putea spune că toată învățătura pe care ne-a dat-o Mântuitorul nu e decât o lămurire a persoanei sale, misterioasă și neamestecată îmbinare de omenesc și de dumnezeesc, și o chemare pentru a lua ca model această persoană și pentru a o urma în viața noastră. Prin el, cea mai înaltă și mai abstractă idee, aceea de Dumnezeu, devine putere vie și comunicabilă omenirii întregi.

Caracterul acesta concret și istoric de viață a omului în Dumnezeu și a lui Dumnezeu în om, cu puterea de a se comunica oricui, deosebește creștinismul de orice sistem de filosofie. Într'un sistem de filosofie, ideile ce ni se înfățișează ca adevăruri sânt învesmântate în formule abstracte, care sânt accesibile unui cerc restrâns de oameni. Comunicabilitatea acestor idei se reduce la o gimnastică mintală a celor cari vor să le înțeleagă. Dar viața propriu zisă a acestui cerc restrâns câștigă prea puțin sau aproape nimic din această gimnastică mintală. Mai ales dacă luăm în seamă că ceea ce ne înfățișează un filosof ca adevăr vin alți filosofi și tăgăduiesc. Creștinismul nu este o asemenea filosofie fiindcă el nu ne înfățișează adevărul ca o idee opusă altor idei; el e încarnat în viața unică și sublimă a persoanei Mântuitorului, care devine calea, adică modelul nostru de urmat în viață. Nu ne spune Hristos că el a venit ca lumea să aibă viață și încă mai multă decât înainte de el? Dar viața nu se comunică unui cerc restrâns, ca ideile filosofice; ea se comunică tuturor ființelor din lume.

Iisus Hristos e accesibil tuturor. Și atunci când noi zicem: „Ortodoxia, concepția noastră de viață“, nu înțelegem altceva decât că Iisus Hristos e modelul universal al vieții în Dumnezeu. Câți în Hristos ne-am botezat, în Hristos ne-am îmbrăcat. Aceasta însemnează voința de a ne face una cu el. Pruncul trecut prin baia

botezului a devenit neprihănit asemenea cu pruncul Iisus din ieslea Betleemului. Tinerii, cari se cunună, nuntesc împreună cu el și se veselesc împreună cu el ca la nunta din Cana Galileii. Păcătoșii cari își frâng inima în căință cad la picioarele lui și-l roagă de iertare. Credincioșii cari se apropie de sfântul Potir prânzesc cu pâinea și cu vinul, pe care el li-l dă în veșnica Cină de Taină a ființei lui mistice. Frumusețile acestei lumi le admirăm prin ochii lui, care ne-a arătat splendoarea crinilor câmpului. Când întâlnim pe cei săraci, pe cei bolnavi, pe cei flămânzi și pe oricare dintre nenorociții lumii, îl întâlnim pe el care ne-a spus că se simte una cu ei. Durerile noastre proprii le îndurăm împreună cu el, fiindcă nimeni în această viață nu e scutit de Golgota răstignirii. Ingrozitoarea moarte devine ușoară dacă știm să intrăm cu el în mormânt. Căci el, fiind însuș Dumnezeu, a biruit mormântul și a înviat a treia zi. Identificându-ne cu voința lui, n'avem niciun motiv de îndoială că vom birui moartea, fiindcă învierea lui nu este o idee oarecare, ci un fapt istoric, pe care se întemeiază creștinismul întreg. Atingându-ne de ființa Mântuitorului, adică îmbrățișându-l prin actul de credință în el, devenim părtași la puterea dumnezeiască, ce lucrează asupra lumii.

Ortodoxia ne învață că prin Hristos ni s'a dat harul dumnezeesc, adică energia spirituală cu care punându-ne în permanent acord putem să ne transformăm viața, ridicând-o pe culmile desăvârșirii. Modelul acestei desăvârșiri, după care au suspinat în singurătatea lor geniile omenirii din afară de creștinism, noi îl avem în persoana Mântuitorului. Pentru a-l realiza însă în viața noastră nu sânt deajuns puterile pur omenești. E nevoie de ajutorul lui Dumnezeu, de colaborarea lui tainică și permanentă. Apostolul Petru trăise în imediata apropiere a Mântuitorului, sorbise cuvintele buzelor lui, recunoscuse că el e Fiul lui Dumnezeu și-i declarase că-l iubește. Și totuș, în momentele de groază ale patimilor Domnului, apostolul Petru e cel care tremură din toate fibrele neputinței omenești, și de trei ori se leapădă de el ca și cum nu l-ar fi cunoscut. Dar acelaș om slăbănog la fire, când ajunge în ziua Cincizecimii și simte cum se toarnă în ființa lui energia de flacăra a Duhului sfânt, devine atletul neînfricoșat al lui Hristos, care ia lumea în piept pentru a propaga cuvântul mântuirii. Noua putere, care lucrează acum în el, întărindu-i slăbiciunea și transformându-i șovăiala în certitudine de piatră e harul lui Dumnezeu făgăduit de Iisus Hristos.

Asemenea lui Petru sântem cu toții : slabi în singurătatea noastră plină de groază, tari în zalele de aur ale harului dumnezeesc. Fără puterea harului, ortodoxia nu se poate concepe. Iar harul, care mântuie de păcat și sfințește viața, adică o desăvârșește după chipul dumnezeesc al lui Iisus Hristos, nu e o iluzie și nici o idee abstractă, ci însăși realitatea spirituală prin care progresează în bine lumea în care trăim. Ce sunt oare toți sfinții creștinismului, pe cari îi venerăm și-i luăm patroni ai vieții noastre și mijlocitori în lumea de dincolo decât mărturisirile de foc ale harului, care a lucrat în ei ? Prin puterea miraculoasă ce se desface din ființa lor omenească, prin minunile pe care le săvârșesc, prin culmile de frumusețe morală, pe care le-au urcat, prin mărturisirile pe care mulți dintre ei le-au scris, sfinții proclamă dealungul istoriei creștinismului existența harului, pe care l-au experimentat și care lucrează asupra sufletelor precum lumina soarelui lucrează asupra lumii fizice.

Cei cari vă îndoiiți de existența harului, gândiți-vă că Universul, în care pământul nostru nu e decât o notă din sublima lui armonie, nu s'a putut crea singur din nimic cum își imaginează unii cosmologi ; că ordinea acestui Univers nu

s'a alcătuit din sânul oarbeii întâmplări; gândiți-vă că viața vie nu e produsul generației spontane, cum a crezut o clipă știința europeană, care, ca să ne dovedească lucrul acesta, ar fi trebuit să ne creeze măcar un pic de viață în laborator. Lumea și viața sânt existențe în sine, dar mintea normală, obișnuită să-și explice efectele prin cauze generatoare, ar înnebuni când ar ajunge la concluzia absurdă că lumea și viața își sânt și cauze și efecte în acelaș timp. E imposibil să concepem un lucru fără un autor din afară de el, precum e imposibil să concepem că acel autor a făcut un lucru cum e Universul sau cum e viața, pentru a-l abandona apoi în zădărnicia fără scop. Doctrina revelată a creștinismului ne învață că Universul cu viața din el e opera lui Dumnezeu și că existența lui mai departe se desfășoară sub vigilența Duhului dumnezeesc. Niciodată vreun muritor n'a isbutit să ne explice cum s'a creat lumea și nu va ajunge niciodată pe calea științifică. Metoda științifică este o experiență obiectivă și dacă ea ar pretinde că a surprins secretul primordial al lumii s'ar obliga prin aceasta, să refacă această lume sub ochii noștri. După însuși referatul Bibliei, omul n'a asistat la creația lumii fiindcă nu exista. Prin urmare nici un testimoniu omenesc nu ne poate vorbi de ea. Creația e opera lui Dumnezeu în Treime și numai autorul ei ne-a putut vorbi de ea. De aceea ideea de creațiune, care e un principiu fundamental al doctrinei creștine, e o idee revelată nouă oamenilor de Dumnezeu. Arătându-ni-se ca autor al ei și înfățișându-ne-o ca pe un efect al bunătății sale, mintea noastră normală poate fi satisfăcută, contemplând grandiosul efect al Universului în cauza lui dumnezeiască. Poeții și artiștii tuturor timpurilor glorifică frumusețea lumii, lămurind în ea reflexul puterii și al strălucirii dumnezești. ✚

Înțelepciunea creștină ne descopere mai departe că lumea s'a făcut prin Cuvântul lui Dumnezeu, adică prin Fiul lui Dumnezeu sau prin Logos, cum îl numește evanghelistul Ioan. Iar Logosul nu e altceva decât acela care a luat apoi chip de om în persoana istorică a lui Iisus Hristos. Faptul istoric al întrupării lui nu-l putem înțelege dacă pierdem din vedere apariția păcatului în lume. Hristos a venit ca să mântuie lumea de păcat. Ce e păcatul în doctrina creștină? E călcarea voiei lui Dumnezeu din partea omului, ruperea lui din armonia primordială în care a fost așezat prin creație. Lumea, adică Universul văzut al formelor materiale și Universul nevăzut al spiritelor pure, este expresia bunătății lui Dumnezeu. Ea a fost creată pentruca să se bucure de bunătatea dumnezeiască. Ființa ei, dată în toate lucrurile care o alcătuiesc, dela mineral până la înger, e o ființă împărtășită. Viața tuturor făpturilor participă la bucuria în Dumnezeu după gradul de ființă pe care îl au și după capacitatea cu care a fost înzestrată fiecare. Acest grad de ființă și această capacitate de participare e principiul ierarhiei după care e constituită lumea creaturală. Omul ocupă în această ierarhie un loc central. Prin trup aparține lumii fizice, prin suflet aparține lumii spirituale. În marele cosmos, el e un microcosmos, cum îl numește învățatul teolog al Bisericii noastre, Ioan Damaschin. Ființele spirituale ale creației, făcute după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, sânt libere, adică posedă voință proprie. Ingerii sânt liberi, omul e liber. Păstrarea lor în armonia primordială a bucuriei de viață e lăsată la libera lor voie. Bucuria de a trăi în lumina dumnezeiască sau cu termenul legendar în Paradis, e cu atât mai mare cu cât e un act de consimțire, în virtutea libertății spirituale. Tot astfel suferința prăbușirii din armonia paradisiacă va fi cu atât mai mare cu cât ea va fi tot un act liber. O parte din îngeri s'a prăbușit din armonia cerească prin trufie. Omul s'a prăbușit călcând de bună voie rânduiala stabilită de Dumne-

zeu. Dacă armonia paradisiacă a lumii primordiale e opera lui Dumnezeu prin Cuvântul, răul care înveninează lumea își are izvorul în păcatul primului om. O piatră a căzut în lac; dar căderea ei nu privește numai piatra, ci se repercutează asupra lacului întreg, pe care îl turbură până la maluri.

În noua situație a căderii din armonia paradisiacă, omul suferă. El constată în propriile-i mădulare răul, durerea, moartea. Și le constată în toată lumea înconjurătoare. Păcatul lui se răsfrânge asupra lumii întregi și lumea întreagă suferă împreună cu el. Fiindcă omul ca microcosmos, cu alte cuvinte ca rezumat al stihilor din care e alcătuită lumea, face ca răul din el să se repercuteze asupra lumii din afară. Istoria omenirii căzute e în cea mai mare parte istoria păcatului în desfășurare. Ea pare imaginea răsturnată în dezordine a Paradisului legendar.

Două sentimente puternice sporesc tristețea și durerea omului căzut: sentimentul rămânerii pe dinafară din armonia superioară a lumii spirituale și refuzul de-a accepta integral condiția de mizerie în care își ispășește pedeapsa.

Formele de religie, pe care le imaginează, sistemele de filosofie pe care le clădește, operele de artă pe care le făurește, n'au parcă altă semnificație decât ridicarea unui simbolic Turn al lui Babel către Paradisul din care a fost alungat. Ceeace e cu deosebire interesant în istoria culturii omenesti e că legenda Paradisului pierdut se găsește la toate neamurile, în toate timpurile. Cu alte cuvinte, ideea de perfecțiune și aspirația către ea nu s'a stins în sufletul căzut în păcat. Tragedia omului e însă incapacitatea lui de a se ridica prin propriile-i puteri la binele pe care îl dorește, la desăvârșirea vieții din care s'a prăbușit.

Durerea din lume nu e o realitate alături de viață, ci golul din această viață rămas pe urma Paradisului pierdut.

Intruparea Mântuitorului și ispășirea păcatului omenesc prin crucificare deschid din nou poarta Paradisului spiritual. Prin Logos s'a creat armonia primordială a lumii, prin Logosul întrupat se va restabili. Creștinismul e a doua creație a lumii. Organul prin care se revărsă din nou în viață energiile harului dumnezeesc e Biserica. Ușa ei e poarta redeschisă a Paradisului.

Ce însemnează oare Biserica lui Hristos și cum își îndeplinește ea funcțiunea de sfințire a vieții noastre? Pentru a răspunde la această întrebare, eu îmi voi îngădui să reamintesc aici, în câteva linii, admirabila viziune despre Biserică a unui mare scriitor din vremea clasică a creștinismului: Dionisie Areopagitul.

Dacă toate câte s'au făcut prin Cuvântul s'au făcut, și dacă toate câte s'au refăcut, prin Cuvântul întrupat s'au refăcut, care este rostul Bisericii întemeiate de Mântuitorul?

Dionisie identifică Biserica cu însăși opera de rezidire a lumii săvârșită de Mântuitorul. Biserica e însăși ordinea în care se întocmește făptura eliberată din păcat și restabilită în armonie cu Dumnezeu. Făptura toată, atât cea nevăzută cât și cea văzută, e constituită ierarhic, dela ființele superioare ale îngerilor, la oameni, la animale, la plante și până la minerale. Toate aceste lucruri create de Dumnezeu participă în felul lor la bunătatea lui. Mineralele participă prin faptul că există, plantele prin faptul că au viață, animalele prin faptul că au suflet, oamenii prin faptul că au spirit, îngerii prin faptul că sânt spirite pure, fără corp. Varietatea aceasta nesfârșită a lucrurilor din lume își regăsește unitatea și armonia prin iubirea lui Dumnezeu, care le ține în rânduiala marelui tot al făpturii. Biserica lui Hristos, ca așezământ prin care Dumnezeu inundă lumea cu lumina iubirii, se con-

fundă astfel cu marele tot al făpturii. Am putea zice că ea e sistemul de organizare a vieții cosmice reînnoite prin har.

Ființa ei constă din două serii de ierarhii, — una corespunzând lumii nevăzute, alta corespunzând lumii văzute.

Ierarhia cerească a lumii nevăzute e organizarea îngerilor în trei ordine mari, fiecare la rândul său constând din trei subdiviziuni. În total sânt nouă ranguri de îngeri.

Ierarhia lumii văzute e organizarea oamenilor după modelul celei cerești. Ea ni se înfățișează cu două ordine principale, constând fie care din trei subdiviziuni.

Întâiul ordin e cel bisericesc în sensul obișnuit. El constă din cele trei trepte ale preoției : episcopii, preoții și diaconii. Al doilea ordin e al credincioșilor și constă din trei categorii : începătorii, progreseții și cei desăvârșiți în viața creștină.

Capul ierarhiilor e Iisus Hristos, care le conduce și le organizează bunul mers. Fiecare ierarhie, cerească sau pământească, imită pe Dumnezeu sau urmează voia lui. Și cum Dumnezeu în ființa sa misterioasă și inaccesibilă nouă e puritate, e lumină și desăvârșire, funcțiile pe care le îndeplinesc ierarhiile sânt acelea de a purifica, de a ilumina și de a desăvârși. Din treaptă în treaptă, începând de sus în jos dela supraordonați la subordonați, se transmit darurile primite dela Dumnezeu și se îndeplinesc slujbele de purificare, de iluminare sau de desăvârșire. În dinamismul acestei acțiuni de sfințire sau de îndumnezeire a lumii, membrii fiecărei trepte sânt purificați, iluminați și desăvârșiți de cei din treapta superioară și, la rândul lor, îndeplinesc aceeași întreită slujbă asupra celor din treapta imediat inferioară.

În ierarhia bisericească, diaconii purifică pe mireni inițiați în credință, preoții luminează pe cei progreseți, episcopii desăvârșesc pe cei înaintați.

Ierarhia pământească se deosebește de ierarhia cerească prin faptul că acolo sus, în domeniul spiritelor pure nu se administrează sfintele Taine. Ele, fiind simboluri materiale sub care se transmit credincioșilor harurile nevăzute, sânt necesare numai în lumea noastră alcătuită din spirit și din materie. Ierarhia de jos însă e alcătuită după chipul celei de sus nu numai în ce privește slujbele de transmitere a harurilor purificatoare, iluminatoare și desăvârșitoare, dar și în ce privește adorarea lui Dumnezeu. Cultul lui Dumnezeu e o liturghie îngerească în ceruri și o liturghie simultană pe pământ.

Sublimă în frumusețea ei, viziunea aceasta a cosmosului organizat în Biserică, ne înfățișează ierarhiile ca o cascadă prin care se revarsă asupra lumii iubirea și harurile lui Dumnezeu și în acelaș timp ca un organism ideal prin care adorarea făpturilor se ridică spre Dumnezeu. Căci armonia lumii, restabilită de Mântuitorul, constă din iubirea reciprocă dintre Dumnezeu și făptură și din iubirea reciprocă dintre făpturi și făpturi, înfrățite peste diversitatea lor în unitatea divină.

Concepția panbisericească a lui Dionisie Areopagitul o vedem transpusă în lăcașurile noastre de rugăciune. Sus, în locul cel mai înalt al clădirei, domină chipul zugrăvit al Mântuitorului. Imediat sub el e zugrăvită așa numita „liturghie îngerească” simbolizând ierarhia din ceruri, iar jos în altar ierarhia bisericească săvârșește liturghia la care participă poporul. Transmiterea harurilor și rugăciunea cultică se fac în sentimentul de solidaritate al întregii făpturi văzute și nevăzute. Nu numai omul participă la taina sfințirii vieții, ci natura întregă cu viețuitoarele și lucrurile din ea. Dacă turburarea și dezarmonia au intrat în lume prin păcatul omului, mântuirea și sfințirea lui se repercutează ca o expiație și ca o bucurie pentru toată făptura. Concepția acestei solidarități cosmice o vedem concreți-

zată în *Molitfelnicul* nostru ortodox, care cuprinde rugăciuni pentru sfințirea tuturor ființelor și a lucrurilor. În lumina ei, Biserica ortodoxă apare ca un filtru uriaș, prin care omul și natura se curăță de zgura păcatului și se iluminează pentru a se desăvârși.

Acest organism spiritual, vast cât lumea, având în cap pe Hristos Pantocratorul și membre toate făpturile rânduite în trepte ierarhice, nu prevede nicăieri un scaun special pentru sfântul părinte dela Roma. Hristos e actualitatea veșnică a Bisericii, iar un vicar, adică un locțiitor, ar însemna absența sau concediul lui Hristos din ea. O asemenea erezie și o asemenea trufie nu-și au locul în concepția noastră ortodoxă, unde membrii aceleiași trepte ierarhice sânt egali prin sarcina harică, iar nu prin drept de moștenire istorică sau de stăpânire asupra lumii.

Ierarhiile, dela cele pur spirituale până la cele pământești, se disting în deosebi prin aceste sarcini pe care superiorii le au față de inferiori. Cu cât e treapta mai înaltă, cu atât sarcina e mai mare, față de subordonați. A purifica, a ilumina și a desăvârși pe cei de sub tine înseamnă a te face sluga lor, după cuvântul lui Hristos.

Afară de aceasta, ideea de ierarhie, socotită ca însăși constituția spirituală a lumii, corespunde adevărului elementar că în natura creată nu există uniformitate, ci o nesfârșită varietate. Fiecare lucru e ceva aparte și participă la bucuria de a trăi și de a adora pe Dumnezeu după capacitatea variată cu care a fost înzestrat prin creație. Egalitatea, fraternitatea și libertatea, în sensul material și anarhic, cum le-a înțeles revoluția franceză, sau uniformitatea, pe care vrea s'o realizeze comunismul, sânt utopii, adică lucruri ce nu corespund cu nimic din constituția ierarhică a lumii. În creștinism, egalitatea îi îndreptățește pe toți la mântuire; fraternitatea obligă pe cei puternici față de cei slabi, pe cei bogați față de cei săraci, pe superiori față de inferiori și tot astfel de jos în sus; iar libertatea, adică voința proprie, e însuș principiul prin care aderăm la încadrarea noastră în ierarhia spirituală primind sarcinile și îndatoririle necesare mântuirii și desăvârșirii. Viața în ierarhie se întemeiază pe consimțământul dragostei, iar consimțământ fără libertate nu există.

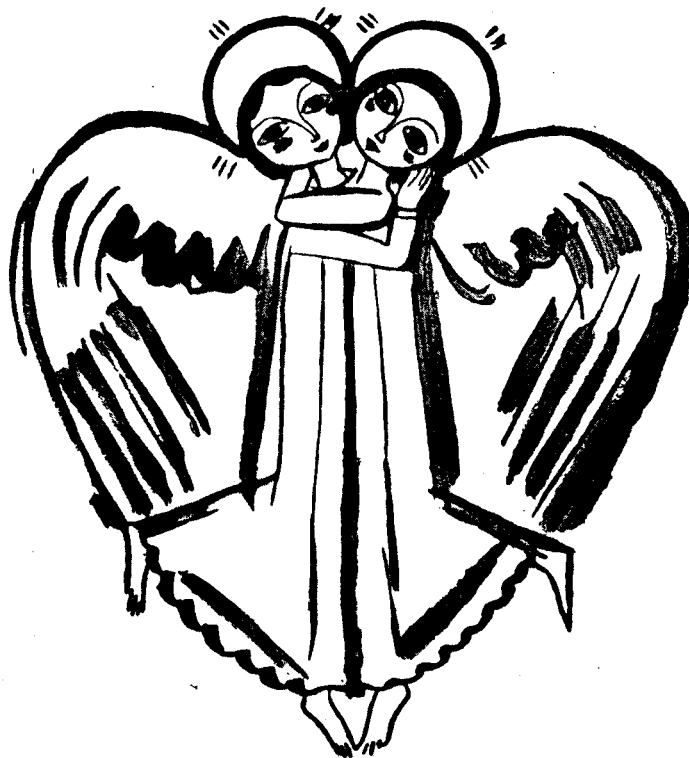
Ortodoxia îmbrățișează în mod egal pe oameni, oricare ar fi dotația și capacitatea lor naturală. Pentru ea nu există clase sociale sau categorii preferite în dauna altora. Greșala altor formațiuni religioase de a se sprijini pe anumite clase împotriva altora e străină de spiritul Bisericii noastre.

Comuniștii, asmuțiți de vrăjmașii lui Hristos, cari sânt evreii dușmănesc ortodoxia sub pretextul că ea ar susține burghezia capitalistă. Cât de absurdă e această învinuire se vede de acolo că o burghezie capitalistă creștină nu prea există! Capitalul bancar, industrial și comercial în România aparține în covârșitoare majoritate evreilor și străinilor de credința noastră. Iar puținii dintre noi, cari sânt calificați drept burghezi capitaliști aparțin acelei formațiuni politice care s'a arătat cea mai mare adversară a bisericii, secularizându-i dotațiile din care se întreținea. Dacă e o așa zisă clasă socială, pentru care biserica noastră, potrivit spiritului ortodox, va trebui să aibă toată sollicitudinea e tocmai acest „proletariat” rătăcit de fiii Diavolului și constituit în adversar al ei.

Tot atât de actuală și de greșit înțeleasă e chestiunea raportului dintre ortodoxie și naționalism. E adevărat că în Biserica lui Hristos nu există „elin sau iudeu” pentru că toate neamurile pământului au loc în organismul ei spiritual de pro-

porții cosmice. Dar această universalitate în spirit distruge ea oare particularismul formelor naturale pe care îl îmbracă viața în infinita ei varietate? Dacă admitem că universalitatea spirituală a ortodoxiei pretinde o uniformizare în domeniul natural al făpturilor, ar trebui să credem că Dumnezeu, care a creat lumea în varietate și a dotat cu capacitate deosebită fiecare lucru, s'ar întoarce acum împotriva zidirii sale. Ceeace este o absurditate. Ortodoxia urmărește unitatea în spirit și pentru a ajunge la această țintă, pornește dela varietatea naturală a lumii. Ucenicii Domnului, pornind la apostolat, n'au făcut-o cu gândul de a reduce neamurile la vreun fel de *esperanto* universal, ci harul Domnului le-a dat darul de a grăi în limbile tuturor neamurilor la care mergeau. Catolicismul impunând popoarelor una și aceeași limbă, cea latină, desconsideră sensul minunii din ziua coborârii Duhului Sfânt. Ortodoxia se conformează sensului acestei minuni, respectând graiul și individualitatea etnică a fiecărui neam. Națiunile, prin urmare, sunt unități variate ale naturii create și ele intră ca atare în organismul ierarhic al Bisericii. Dionisie Areopagitul, vorbind de atribuțiile îngerilor, ne învață că fiecare cetate și fiecare națiune își are arhanghelul ei călăuzitor. Cu alte cuvinte, unitățile naturale ale neamurilor participă ca atare la viața ierarhică a spiritualității creștine.

Ortodoxia în organizarea ei pământească, oglindește perfect acest spirit al doctrinei când își modelează formele locale pe trupul național. Sânt atâtea biserici câte națiuni ca tot atâtea fragmente locale ale Bisericii ecumenice sau cosmice. În toate aceste unități locale sânt valabile aceleași ierarhii, aceleași funcții harice ale lor, aceeași dogmă, acelaș crez în mântuire. Catolicismul, făcând din scaunul vicarului unicul său centru, universalizează ceea ce e local, pe când ortodoxia localizează ceea ce e universal. Căci capul Bisericii noastre nu e un vicar oarecare, ci însuși Hristos Pantocratorul. Iar Hristos, ca fire dumnezeiască, e prezent pretutindeni, e pretutindeni și în orice loc centrul și focarul vieții noastre.





PĂSTORUL ȘI FAUNUL

DE

ION PILLAT

Păstorul tânăr sta pe piatra albă
Pe care dăltuit se mai vedea
Un chip de faun tânăr ; capre albe
Pășteau printre coloane iarba rea.

Pe-un nai, stângaci se tot trudea să spună
Și dorul lui și marea dimprejur,
Dar trestiile sub buzele-i nu sună,
Zadarnic cearcă vechile măsuri.

Tăcut acuma stă atât de singur !
Lin soarele alungă umbre lungi
Pe templul risipit prin stânci și crânguri,
Pe vremi la cari cu mintea nu ajungi.

Amurg sau somn îi picură prin gene ?
Pe-aproape o făptură s'a mișcat.
Un faun calcă tânăr pe poene,
La fel cu cel în marmură săpat.

Alături de băiat mi se așează.
De faun teamă n'a simțit —
Privea uimit doar cum o rază
S'a prins în cornul ascuțit.

Erau de-o seamă — își aflară graiul...
S'au înțeles deodată amândoi !
Și faunul i-a luat în mână naiul
Și cum la gură i l-a dus : un roi

De-albine zumzăniră surd și marea
Vuind pe-un țarm pustiu se auzi.
Cu freamăt de păduri pierrea chemarea
Și re'nvia în viers de ciocârlii...

Cât timp au stat să cânte cin'să știe ?
Sub luna plină parcă i-a văzut —
Când s'a trezit flăcăul — fața vie,
Dar în penumbra lunei s'a pierdut...

Din nai spunea păstorul pe o piatră
Pe care dăltuit se mai vedea
Un chip de faun trist cu cap de capră —
Amurgul vânăt peste ei cădea.





P O E S I I

DE
GH. TULEȘ

U M B R E

Prin noapte, viscolește neaua vie
A lunii
Și troenește vișinii și prunii.

Văzduhul înstelat e ca o ie
Cu fluturi,
Să-l prinzi în mâini de margini și să-l scuturi.

O brumă limpede de poezie
Pe tâmpile
Și visul alb ce poate să se'ntâmpile.

Din vișini, umbra curge'n colb de lună
Cu pași de poezie
Și roagă liniștea 'n genunchi să fie
Cu șoapte care vin din vis și sună.

I Z V O D

Bătea'n albastru țara zărită prin cătină.
Un câmp de iasomie, cicoare și sulfină
Pierea treptat în sticla luminii, străvezie.
Sub cremene, svâcnise un ciob de apă vie
Și-o pajure, deasupra, vâslea cu aripi lungi.
Svonea în urmă codrul cu ciute și ierunci,
În vântul ce scăpase din munți ca un zăpor.

Ni s'a lăsat pe streșeni, în faină, un cocor,
Păstrând pe aripi urme din țara lui albastră.
Ca o scrisoare, seara căzuse prin fereastră
Pe mâinile fricoase ce-o desfăceau ușor

Și din scrisoare, luna s'a scuturat, bujor,
Dar scump, pe care basmul ni-l asvârlise nouă.
Intrarăm în cătină, cu tălpile prin rouă,
Și frunțile aprinse furiș de licurici.
Ciupercile sub streșeni adăposteau pitici
Și nuferii, pe-un iezer, își ferecau argintul,
În gerul căror roua sticlea ca mărgărintul,
Din umbră se desprinse un pâlț de căprioare,
Adulmecând răcoare.
Și veverițe repezi alunecau prin foi.
O broască mare, verde, suna ca un cimpoi,
Pitită sub o tufă crestată de ferigi.
Lumina, peste pajiști, se rotunjea'n verigi,
Cleștare înflorate cu ruji și albăstrele.
Luceferii, pe cerul cu marginile grele,
Scriau o seară nouă ca un chenar de carte.

Când ne-am uitat, cătina piercea'n trecut, departe.

INTOARCERI

Păsări albe au vâslit prin zi
În triumphiuri repezi către sud.
Toamna ciocăni'n ferestre și
M'a strigat să văd și să aud.

Am ieșit sub plopul uzi și goi,
Singur în tăcerea de pe drum,
Vântul risipea hârtii și foi
Și schimba lumina rece'n fum.

Am privit la cârdurile mari
Lunecând grăbite peste târg,
Numai corbii poposiau în pari,
Numai lacrimile dau în pârgh.

Însera și-am stat în ceasul sur
Să ascult chemările târzii,
Numai vântul aiura 'mprejur,
Rătăcit prin curțile pustii.

Toamna m'a luat de mână blând
Și m'a dus pe uliși înapoi
În trecutul depărtat, pe când
Urmele se-acopereau cu foi.

ZORI DE BRUMAR

Grădina de toamnă e plină
De galbene mere și roșii.
Lumină de zori și cocoșii
Se strigă în curtea vecină.

Și păsări străine se lasă,
Cu pene albastre și verzi,
În zbor retezat prin livezi
Brumate cu liniște groasă.

Un foșnet de frunze aprinse
Atinge fereastra și trece
Și umbra de flacăre rece
Se surpă prin liniști și vise

Ce ziură se dăruie iar.
Pe frasini văzduhul se toarce
Cu soarele alb ce se'ntoarce
Ca limpede semn în brumar.

Cobor să cretez un răboj,
Prin flăcări, prin aur de toamnă,
Și strâng amintire și poamă,
Rod galben și roș.

CLEȘTAR

E apa străvezie și spală lespezi lucii.
O fulgeră păstrăvii adânc. Pe vreme, haiducii
Veneau furiș să umple ulcioarele la vad.
Și azi se mai găsește vreun ban de Țarigrad,
Ce le-a căzut din brăe când s'au plecat pe apă.
Acum, doar căprioara și urși ursuji se-adapă
Și câteun pâlț de fete, când vine după mure.
Nu-i turbură cleștarul vreo umbră. O pădure
Mai albă ca argintul veghiază neclintit.
E o singurătate de basm încremenit.

Sub veghea de mesteceni, pe pajiște întins,
Ascult cum sună unda de sticlă, înadins
Să frăgezească miezul cuvântului ce scriu.
Se uită lung la mine un pește auriu.
Când lunecă, armura de solzi mărunți sclipește.
Un rac de munte merge pe fund, mișcând din clește,
O scoică își deschide cutia de sedef...
Și liniștea prin ramuri s'a prins ca'ntr'un gherghel.



R Â S U L

DE

V I C T O R P A P I L I A N

Se împlinește mâine un sfert de veac. Zic un sfert de veac și nu douăzeci și cinci de ani, căci anumite împrejurări trebuiesc măsurate, în adâncul timpului, cu veacul și nu cu anii.

Douăzeci și cinci de ani am tăcut !.. Mai bine zis, am ascuns cu mare grijă, tuturor, semnele de viață rodite de minunata întâmplare, ca femeia care-și știe trupul împovărat de păcat și totuși nu îndrăznește să se mărturisească.

O singură dată privirea mi s'a înălțat peste puterea ochilor celor mulți, dar m'am arătat nevrednic de atâta noroc... M'am temut de toți și în primul rând de mine. De aceea mi-am încarcerat viața științifică în cea mai mediocră lucrare : Arcurile branchiale la embrionul de cobai, și am trăit din ea ca un mic rentier într'un petec de moșie, înaintând încet, încet... Și am ajuns preparator, asistent, șef de lucrări, conferențiar. Iar mâine, ziua aniversării, voi fi profesor.

Mâine...

* * *

La Paris, în laboratorul lui Hennegny, lucram la aceeași masă cu doi oameni complet diferiți unul de celălalt, cu Indianul Guadayama din ținutul Benares și cu Izidor Feinsilber Carniol, dela noi din Botoșani. Și nu era zi dela Dumnezeu, în care Ovreiul să nu batjocurească pe Indian.

— Ce cauți tu într'un laborator de știință pozitivă, tu partizanul tuturor caraghioslăcurilor mistice, al separațiunii sufletului de trup, al transmigrațiunii și al altor moftologii de soiul ăstora ?..

Și râdea.

Nu știi dacă ați observat râsul Ovreilor când se simt stăpâni. El contrazice regulele mimice și depășește explicațiunile psihologilor, ascultând parcă de legi specifice neamului lui Israel. Nimic din ironia subtilă a Francezilor, din plăcerea naivă a Nemților, din umorul englezesc sau din râsul nostru bătăran, dar prietenos. Ovreiul poate râde fără ca vreun mușchiu al feței lui să se contracte, doar din clipirea ochilor și coloritul feței, râs de sânge și de fiere; sau dimpotrivă, schimonosit, cu toți dinții la vedere, cu toate sbârciturile fărâmițate în obraji, cu toți porii în erecție, cu întreaga faptură contractată din beregată și până'n pumni, ca'n spasmul sexual.

Atunci râsul lui hăue pe tot globul, fiindcă veșnic triumfă.

Atunci râsul lui e tare, fiindcă veșnic crucifică.

Atunci râsul lui e la adăpost, fiindcă veșnic lovește cu braț străin.

Atunci râsul lui e fericit fiindcă veșnic batjocurește pe cel lovit și pe cel ce a lovit.

Dar iar aiurez...

Râsul lui Feinsilber Izidor ziua întreagă trecea peste mine, ca să împrăște pe sârmanul Indian.

Și eu tăceam.

Fiindcă totdeuana am fost un laș și fiindcă Ovreiul — asta de când lumea — avea de partea lui ideea forță a timpului.

— Prietene, îmi spunea într'o zi Guatayama, Feinsilber e o canalie. Dar nu pe el îl învinovățesc. El folosește pentru sine și neamul său toate avantajele practice scoase din concepția voastră, a evoluționismului. Lamarck și Darwin au semnalat o teorie... roadele le culege Feinsilber. Și n'ar putea profita de ea dacă ar fi adevărată, dar fiindcă e greșită și mincinoasă...

— Cum Guatayama, tu cunoști marea lege a transformismului ?

— Da.

— Atunci, ce cauți tu în acest laborator, în care totul pledează pentru transformism. Colecțiile de preparate, experiențele, vorba profesorului, tot...

— Tot afară de...

— ?....

— Afară de cunoașterea directă...

Eu îl mustraiu cu blândețe :

— Dragă Guatayama, știi bine... eu nu fac parte din speța zeflemiştilor cruzi de-al de Feinsilber. La el, deși nu ești creștin, ai putea bănuî o ură congenitală, dar la mine ?... Cred că eu nu ți-am arătat decât bunăvoință. Imi ești drag și simpatic... de aceea nu vreau să te las să stărui în greșeala ta.

— Tu stărui în greșală, și voi toți de aici... Am venit înadins să vă cunosc. Cu ce vreți să mă convingeți ? Ce-mi puteți dovedi ? Nimic... Din oarecare mici asemănări voi vreți să nimiciți marele principiu al creației. Dar bine, omule, tu nu înțelegi că seriile voastre dovedesc doar asemănare și nu identitate ?...

— Nu te înțeleg, Guatayama.

— Vino la mine în Benares și-ți voi dovedi.

Am râs.

— Nu râde... Iți vei aduce aminte de mine, când, desgustat de toată josnicia și neputința gândirii voastre europene, vei avea trebuință să cunoști adevărul.

* * *

Și într'adevăr, mi-am amintit de el, când, fugăriți de bolșevici în războiu, am luat-o care cum am putut și unde ne-a mânat soarta, din Arhanghelsk, unde recepționam munițiuni pentru armata română, spre răsărit în Siberia, apoi scoborând spre miază-zi, prin China, către golful de Bengal, cu gândul să ne găsim adăpost într'o colonie amică. Tot mai puțini, tot mai istoviți... Iar la granița Indiei m'am găsit singur. Trei din tovarășii mei muriseră, altor cinci le-am pierdut urma, iar doi se băgaseră slugi. Abia la granița Indiei, mi-am amintit de Guatayama.

— Măcar laborant, să mă primească iar dacă nu, slugă...

L-am găsit în Benares și m'a recunoscut în vestmintele mele sdrențuroase și în trupul meu schilodit de foame și neodihnă. Era profesor de anatomie comparată și embriologie. M'a primit cu dragoste de frate, m'a îmbrățișat și m'a făcut din nou om. Iar eu, odată însdrăvenit, mi-am regăsit firea mea de european, nerespectuos și agresiv.

— Nu pot crede în teoria ta, Guatayama...

- Nu e teoria mea... e și a ta, și a tuturor oamenilor.
- Asta nu-i un argument.
- Argumentul îl vei găsi singur, când vei cunoaște pământul sfânt...
- Guatayama, fii serios...
- Pământul cu țărâna din care Dumnezeu a făcut pe om...
- Guatayama, la noi nici copiii nu mai vorbesc astfel.
- Nu-i de mirare... Fiindcă vă lipsește elementul primordial al experienței, pământul...
- Și tu crezi ?...
- Că omul a fost creat din țărână.
- Dar bine...
- Prietene, făcu Guatayama, la voi în Europa, bubue tunul, mor cu sutele de mii... în Rusia, nebunia a cuprins mințile, se măcelăresc oamenii și se prigonesc.
- Ce are aface ?
- Asta-i marele semn !
- Care ?
- Că noi fapte iau naștere...
- O nouă generație de oameni ?
- Nu... O nouă spiță, pe care n'o pot defini înainte de a o vedea.
- Și tu crezi că vederea ta neputincioasă ar putea...
- Asta depinde de voința lui Dumnezeu.

* * *

Experiența fundamentală a lui Guatayama era de o simplitate exasperantă. Am repetat-o nu odată, ci de sute de ori. Nu reușea însă decât cu apa adusă de el în ulcioare turtite ca țestul de broască. Luam pământ, indiferent de unde, îl puneam la sterilizat, ca pe urmă să-l cercetez cu deamănuntul. Nimic nou. Dar dacă în acel pământ steril, aduceam un picur din apa lacului sfânt sau din nămolul lui, pământul din experiență începea să germineze. Ființe noi, plante și animale, toate după tiparele ordinelor și claselor știute, dar nici una din speciile cunoscute.

Zadarnic sterilizam picurul de apă sfântă, zadarnic fărâmițam în pulbere nămolul uscat, viața răzbătea !

— Ascultă ce-ți spun... Pământul și apa ne dau numai tiparele. Asta-i marele secret al anatomiei comparate. Speciile se asemănă fiindcă tiparele ne sunt date de aceleași materiale... Deosebiri le face numai privirea lui Dumnezeu...

Iar nu înțelegeam nimic.

* * *

— Prietene, veni într'o zi la mine Guatayama, mă tem de toată lumea, de tine însă, nu.

Ii întinsei mâna cu cinstit elan.

Ciudat fenomen se petrecea în sufletul meu. Noaptea, rămas singur cu mine, mai bine zis cu gândurile mele europene, mă muștram. Recunoșteam că mi-am pă-răsit disciplina științifică — bunul cel mai greu dobândit în atâția ani de studiu — ca să mă las purtat de fantasmagorii și păreri.

Nici măcar n'aveam scuza oportunismului. Să fi judecat astfel : Mă găsesc la bunul plac al unui maniac științific, sunt prizonierul lui... La urma urmei decât nebunia din Rusia, mai bine cea de aici... nebunia unui maniac inofensiv ! Dar nu

era așa. Căci față de el mă lăsam furat. Avea atâta convingere în spusele lui, atâta evidență în experiențele lui simpliste, încât, în afară de cazul când ar fi fost scamator și eu nebun, eram obligat să cedez.

— Cred c'am găsit tiparul omului...

De data asta încercaiu o mișcare de răzvrătire.

— In tiparul omului intră și spiritul... Nu e o descoperire de-a mea, ci o moștenire științifică perpetuă în familia noastră...

— Guatayama, să nu mergem prea departe.

— Bunicul meu mi-a tâlcuit acest gând dintr'o cărticică scrisă acum două sute de ani, de Matsi Guatayama, întemeietorul familiei noastre, medic și astrolog, asupra Avatarilor lui Vișnu.

— Nu cunosc mitologia Indiei.

— Ascultă atunci... Vișnu odihnește visând, într'o luntre împletită din încolăcirile șarpelui Anataseca... Și la fiecare a sa deșteptare răspunde un „avatar”.

— Avatar însemnează, dacă-mi amintesc bine, o incarnație divină.

— Mai exact : o descindere divină... Avatarii sunt în număr de zece, dar cel mai important e cel cunoscut sub numele de „făcăluirea apelor”.

— Ciudat simbol...

— Potrivit lui, apele oceanului sunt bătute ca smântâna în putineiu... ca să se aleagă sucul imortalității.

— Fantazia este pitorească.

— Cum ți-am spus, strămoșul meu a tâlcuit mitul cu sute de ani înainte. Deșteptarea lui Vișnu e strigăt de durere... Spumegarea apelor în vasul de pământ al continentului, în vederea nemuririi, numai spiritul eliberat din fiecă suflă omenesc o poate înfăptui...

— Parcă înțeleg și gândul tău.

— Dar strămoșul meu precizează... Când un braț de apă se va desprinde din Gange, ea s'o ia împotriva drumului, către lacul fertil, să știi că el aduce pe valurile lui nemurirea.

— Asta-i imposibil... Contrazice legile fizice...

— Atunci, dacă și soarele se găsește în ochiul lui Dumnezeu, va lua naștere o nouă generație de oameni... de oameni nemuritori.

* * *

Trei luni am stat în acelaș loc, privind fără să-mi cred ochilor, afluentul iute ca săgeata, care, împotriva legilor fizice, despica savana din Gange până'n lacul sfânt. Poate îmi smintise judecata parfumul junglei, din mii de esențe distilate și nu mai puteam deosebi adevărul de halucinație...

Pe urmă mi-am dat seama că trăiam aieva. M'a convins mărturia animalelor junglei. Tigrii și leoparzii încoronați cu ramuri verzi se alintau în fața noastră cu drăgălășenii de copil și grații de baiaderă. Cortul ni-l păzeau leii, mai credincioși paznici decât câinii, iar șerpicii și crocodilii veneau să-și caute hrana din mâna noastră, ca porumbeii.

Am cunoscut marea lege, poate cea dintâi, legea dinaintea conruperii totale, a sprijinului și ajutorului dintre făpturile pământului. Iar noi căpătasem darul Sfântului Francisc d'Assisi...

Trei luni am stat pe malul lacului sfânt, la pândă... Nu, nu-i bine zis, la pândă... căci pândă însemnează o plăcere sadică, însoțind un sentiment de grijă, de

așteptare. Dar, la noi, nimic din ceea ce ar fi putut excita simțurile. Așteptarea noastră era mai mult ca o ofrandă, un elan. Eram solii cuprinsului întreg, cunoșteam năzuința prin care se înalță arborii și recunoștința dătătoare de viață a animalelor.

Nici observație științifică nu se putea numi, gloria ineditului și a descoperirii fiind cu totul lipsă.

Ne găseam într'o stare de plăcută torpoare. Vișnu călătorind mărele firmamentului în luntrea-i lucrată din încolăciri de șearpe...

Trei luni ca o clipă !... Lăsasem la oraș pe cunoscuți, obișnuiți cu excursiile noastre științifice, familia lui Guatayama, fericită că-l știe în descoperirea adevărului prim, institut, lucrări... Un servitor, la trei zile, ne aducea merinde, iar noi doi așteptam... Așteptam fără să ne grăbim, fără să cercetăm, fără să iscodim. Așteptam, aș putea spune, fără să așteptăm...

Trei luni ca o clipă ! Doar calendarul din buzunar îmi vestea trecerea timpului. Incolo, aș fi stat la infinit în prietenia animalelor sălbatice, în cântecul apelor din lac și răsufnul parfumat al bananelor și palmierilor din junglă.

Cu siguranță că se petrecea ceva...

Trei luni ca o clipă. Nici oboseală, nici nerăbdare. Ne găseam ca la un concert sau la liturghie, în extazul unei contemplații, fără să ne dăm seama, uitând că și Vișnu se trezește la un nou avatar. Trăiam prezentul desfăcut de trecut și viitor.

Dar într'o zi, pe înserate — era Duminică — Guatayama a venit la mine mai aprins.

— Prietene, clipa s'a apropiat...

Nu era agitat, ci dimpotrivă și mai calm. Chipul lui își pierdea tăria conturului, se confunda cu azurul lăsat de asfințit. Părea un preot înainte de a oficia, un preot conștiincios care își pregătește sufletul pentru marea taină...

— Nu văd nimic, spuse eu.

Cu privirea în depărtare, în picioare, a coborât mâna și odată cu ea parcă întreaga catapeteasmă a soarelui apune.

— Privește de partea cealaltă a lacului .

Mi-am strunit vederea. Dar vederea nu mai asculta de ordinele mele. Sta odihnită în creier, gata să primească, dar nu să și dea. Guatayama a înțeles starea de pasivitate a minții mele.

— Nici o sforțare... Ochiul să-ți fie placă de fotograf și nu capcană de prins prada științifică...

Mi-am slobozit vederea în voie și într'adevăr, de cealaltă parte a malului, la granița dintre apă și pământ, apăruse o ușoară unduire a ținutului.

— Acolo...

Privirea mea se desfăta și nota în același timp. Nu țărnul se mișca în întregime, ci două colnice foarte revărsate, ca două trupuri de om, care anevoc, cu pieptul, își făceau drum la aer și lumină. Soarele ghemuit era tăiat în două de orizont, privind cu un singur ochiu ambele emisfere, și împrejurul lui — pot să jur ! — un curcubeu nefiresc de frumos, alb ca aripa de arhanghel, și nu în arc desfășurat, ci frânt, închipuind un vast triunghi pe cer, ca ochiul lui Dumnezeu.

— Ia seama... îmi șopti Guatayama.

Dar în acelaș timp, departe, undeva în junglă, se auzi un urlet lung și sinistru ca de fiară doborâtă.

Amândoi tresărirăm.

— Ce-i asta ?

La urletul dintâiu răspunseră numai glasuri de sălbăticiuni.

— Prietene, făcu speriat Guatayama, să privim acolo...

Dar înfricoșarea cuprinsese întreaga junglă. Se auzi o pocnitură de pușcă, apoi alta.

— Doamne, Doamne, murmura Guatayama, grăbește...

Jungla întreagă devenise un iad blestemat. Lătratul hienelor se amesteca sinistru cu urletele haitelor de șacali și tigri. Se auzeau tânguiri și croncăniturile cobelor sfâșiate de fluerăturile șerpilor. Se pornise și vijelia. Crengile se rupeau, vântul sforăia printre împletiturile de liane. Ajungeau până la noi frunzele moarte.

Buzele lui Guatayama începură să murmure o rugăciune. Puterea ei mai ținea poate fenomenul la vedere. Acum, lumea era împărțită în două părți distincte. Vânt, ploaie, urlet și cutremur în junglă; lumină dătătoare de viață și fericire, într'un mic crâmpeiu de pe malul lacului sfânt.

Și deodată m'am simțit năpădit, lovit în creștet parcă, de o forță nouă, care dădea ochilor siguranța cunoașterii, iar sufletului, bucuria perfecțiunii. Din cele două tipare ale pământului s'au desprins două fășii albe, două chipuri înaripate, care și-au luat sborul către cer. Dar în același timp, o hohotire teribilă în ureche ne-a curmat extazul. Ne-am întors speriați.

Lângă noi, Izidor Feinsilber Carniol.

Feinsilber, care râdea.

* * *

Planul meu a fost simplu, europenește : săucid pe Feinsilber. Guatayama s'a împotrivit. Era bolnav, dar nu voia să se îngrijească. Trebuia să desăvârșească experiența.

— Mizerabilul de Feinsilber ne strică tot, îi spusei eu.

— N'are nici o importanță, făcu Guatayama cu glas stins. Tu ai cunoscut minunea ?

— Da...

— Ai văzut fapăturile noiei generații ?

— Da, le-am văzut.

— Trebuie să rămânem aici și dacă eu mor, tu singur va să le studiezi...

— Lasă-mă să-lucid pe Feinsilber. El e pierzarea ta. Duhul lui otrăvește întreg ținutul.

— Nu... făcu cu glas stins Guatayama.

Pe urmă mă răzgândii și eu. Feinsilber avea la el pușcă mitralieră, revolvere și cuțite.

Venise să propage bolșevismul.

* * *

După moartea lui Guatayama, n'am putut rezista și-am povestit tot lui Feinsilber. L-am trădat pe Guatayama ! Duhul european mă prinsese de tot.

— Știu eu ce am de făcut, spuse Feinsilber.

Din nou râsul lui !...

Ajunsesem la ordinele lui, nu scăpa nici o ocazie să nu se arate înarmat. Acum nu mai priveam ca pe vremea lui Guatayama, ci pândeam; sălbăticiunile nu ne mai vizitau prietenește : se simțeau dușmănite; jungla se frământa ca o mare în furtună. Noi așteptam cu plăcere îngrijorată, ca niște vânători trecerea prăzii, sau

ca niște oameni de știință, rezultatele în laborator. Pândeam de cu zori, pândeam toată ziua.

Și într'o noapte m'am trezit în cântec de nespusă frumusețe. Nici un murmur pe întinsul savanei. Intreg ținutul asculta : vântul nemișcat, apele lacului sfânt, până chiar și animalele junglei.

Din nou liniștea paradisiacă atât de cunoscută mie.

Și așa fi stat așa s'ascult, dacă din întâmplare n'aș fi observat lipsa din cort a lui Feinsilber. Ingrijat, m'am sculat. Noaptea era înstelată, noapte cum numai în Indii se poate vedea, cu cupola de mozaic azurat din care scoborau scări și părții de lumină, pregătite anume parcă pentru ascensiunea sufletelor. Eu mi-am îndreptat sufletul după cântec.

Pe cer, plutind între rețelele constelațiilor, două forme omenești înlănțuite, două trupuri albe sculptate parcă în marmură diafană, doi arhangheli cum imaginația nici unui artist n'a putut realiza.

Intr'o clipă am avut marea revelație : oamenii cei noi care vor urma după moartea noastră !

În același timp am auzit o răpăială de mitralieră și cele două făpturi s'au prăbușit în lac.

M'am repezit nebun la Feinsilber. Dar Ovreiul îndreptase mitraliera spre mine. Am îngenunchiat cu mâinile ridicate în sus în semn de slugarnică închinare. Secera mitralierei a trecut tangent pe vârful degetului mijlociu. Dar nu pot să uit schimonoseala chipului Ovreiului și hohotele râsului său la întrecere cu răpăiala armei, cărora le răspundeau urletele turbate ale tuturor jivinelor din junglă.

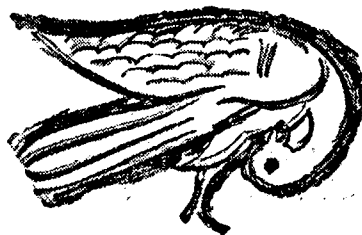
* * *

Domnule Președinte,

Feinsilber mi-a spus că disecându-i n'a găsit altceva decât caracterele unor păsări necunoscute. Eu nu l-am crezut și pe furis am căutat și eu. Am găsit un laringe. Era un laringe de om care nu vorbește. Mizerabilul Feinsilber nu i-a disecat, i-a ciopârțit în bucățele, ca să nu rămână nici urmă din oamenii noiei generații.

Domnule Președinte,

Măine voi fi profesor. Dar nu pot începe cariera mea înainte de a mă convinge. Profesoratul nu trebuie să fie o meserie, ci năzuință pentru cunoașterea și dovedirea unei idei. Cer un concediu, să mă înapoiez pe țărmul Gangelui, să cercetez pământul fertil din preajma lacului sfânt și să aștept ca soarele să intre din nou în ochiul lui Dumnezeu...





PLÂNS DE TOAMNĂ

DE

V. VOICULESCU

Bat lung peste țară
Reci ramuri de vânt
Și codrul de ceară
Miroase a sfânt.

Vin zile cărunte :
Spre văile moi
Se lasă mărunte
Dulci neguri de oi.

Cocoare gonace
Pe-un cer pământiu
Spre calde conace
Aceleași căi scriu.

Și 'n poala zăbună
A norilor orbi
Văzduhul adună
Sinoade de corbi...

Desmierzi o lumină,
Se stinge. De-acum
Ți-e mâna de tină,
Obrazul de fum.



P O E S I I

DE

ȘTEFAN BACIU

GENERATIE

Toți avem în sânge-o tristețe târzie,
Câte-o lacrimă neștiută.
Ducem în inima grea, fumurie
Tinerețea pierdută.

Toți am uitat o iubită în seară
Pe noi tot așa, ele.
Suspină, suspină, cântec de ceară —
Umbră de stele.

Visul de ieri îl lăsăm să se strice
Cu anii pe piept.
Uităm că nici o femeie nu zice :
„Vino, te-aștept !”

Unii ne vindem inima'n piață
Alții uităm să murim.
Timpul ne pune cute pe față :
Incet, îmbătrânim.

Toți avem în sânge-o tristețe târzie,
Tutun în pipă, deloc.
Nu știu cine-mi spune : „Nu scrie,
Arde-ți gândul în foc”.

CÂNTEC DE BORD

Deschide-te lumină și vom porni în seară
Cu ochii către stele, cu gândul ne'ntinat;
Vom merge către țara cu vânturi, moi, de vară
Să ne clădim din vise și alge un palat.

Ne imbarcăm pe vasul cu pânzele umflate
Și vom vâsli cu toții prin fiecare val.
Vom face corturi albe, vom ridica cetate
Din sticlă și din cântec, sargasse și coral.

Și vom trăi 'mpreună pe țărături legendare
Și inima'n aquariu noi o vom preschimba,
Deschide-te lumină, căci pentru fiecare
O stea sau o femeie solemn o aplauda.

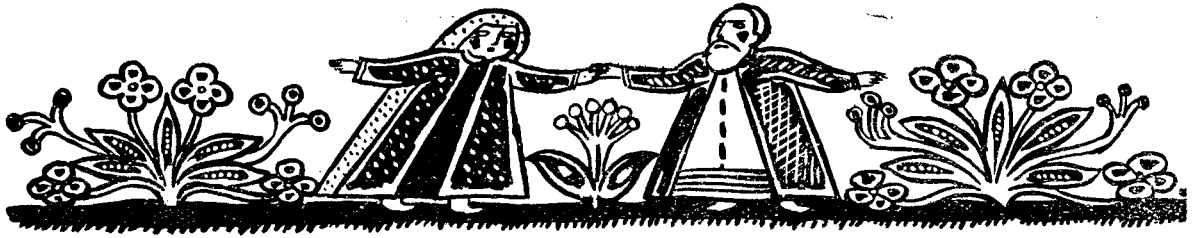
P O E Z I E

E ochiul obosit, întocmai ca o mână grea.
Și plânsul curb, grumazul tău e tot așa,
Pe lângă noi un cer sau un ogar trecea
Cu nourii sau coada peste rochia ta.

Frunți albe poposesc pe creste cu zăpezi
Și lacrima îngheață'n ochi sau în livezi.
Pădurile sunt toamne sau viori? Nu vezi
Cum cântă frunza când o calci și șezi?

Cine cu buciumul va trece și va plânge,
O deștepta strămoșii 'n noi; va frânge
Lumina toamnei, dealurile'n sânge;
Și sufletul se va răni și se va strânge.





A V A T A R

DE

VINTILĂ HORIA

Am căutat prin veacuri băția
In care să mă simt a fi luptat,
Și spadei care 'ntâi m'a sângerat
Am vrut să-i știu și să-i cunosc trufia.

Am răscolit în tomuri cu istorii
Pecetluite 'n slove peste file,
Am risipit nenumărate zile
Pe coama de argint a altor glorii.

Păienjeniș bătrân dădui vederii,
Uscată 'n lumile de basme slave,
Dar din ceasloavele cu foi bolnave,
N'am împlinit pârjolul greu al vrerii.

Și cronicarii 'n van îmi băsmuiră
Pomelnicul de zi din leat în leat.
Sub mărturii de sânge încheșat,
Pe mine între morți nu mă gășiră.

Mă dor și-acuma rănilile o mie
In veac de aprige 'ncruntări și sânge,
Aud și-acum norodul trist cum plânge
Pe voevodul mort în băția.

In fruntea oștilor biruitoare,
Peste-un hotar de țară am căzut.
Cu brațele în cruce, pe un scout,
Sub ce stejar mă îngropară oare ?

Și unde's coiful meu și spada mea,
Intre atâtea fulgere și-oșele ?
O ! dintre toate morțile dacă-aș putea
Să plâng la căpătâiul morții mele.



◦ CELE DOUĂ IMPĂRĂȚII

DE

D. STĂNILOAE

Teologul rus B. Vâșeslavțev, publicând un eseu despre Stat („Problema stăpânirii și sensul ei religios”, Puti 1934 Nr. 42), vede ființa acestuia într'o împreunare antinomică de divin și de satanic. Chiar Statul care stă mai decis în slujba teocratică are în el ceva diavolesc : e sabia, e constrângerea, e degradarea omului cetățean la rolul de instrument al unei voințe străine. Supusul are să împlinească ordinul stăpânirii nu pentru că se convinge printr'un raționament despre valoarea lui, ci pentru că-i ordin. Numai așa e posibilă menținerea rânduiei în Stat, în armată.

Iar antinomia aceasta poate fi depășită după B. Vâșeslavțev printr'o oarecare sublimare a stăpânirii, lăsându-se străbătută în legile ce le dă și în raporturile ei cu supușii de conștiința că stă în slujba a ceva mai înalt decât ea, păstrând legături cu puterile iubirii și ale dreptății. O sublimație deplină a stăpânirii, o lichidare totală a antinomiei nu poate avea loc, pentru că ea însemnează o anulare a stăpânirii. Iar stăpânirea e necesară pe acest pământ după căderea omenirii în păcat, pentru a susține ordinea împotriva asalturilor desordinei.

Gândirea aceasta a lui B. Vâșeslavțev trezește o gravă nedumerire.

Dacă Statul stă în serviciul ordinei și în această privință e instrument necesar al lui Dumnezeu împotriva răului, cum se face că pentru menținerea ordinei lui Dumnezeu e necesar ceva al răului, sabia și constrângerea ? Constatarea că Statul e în ființa sa o împreunare de contradicții extreme, divine și satanice, nu mulțumește cugetul. Vom încerca deaceea un răspuns mai liniștitor în problema Statului.

Vom îngloba ideea de Stat în ideea mai largă de lege, pe care o vom lua, la rândul ei, într'o accepțiune cât mai cuprinzătoare.

Legea este mijlocul de a sta în calea desordinei, de a opri înaintarea ei, nu prin îndemn, nu prin rugăminți, ci prin porunca prevăzută cu putere constrângă-

toare. Într'o formulare și mai generală legea se prezintă ca o preîntâmpinare a răului și ca o reacțiune față de rău. Intenția ei directă este nu însă să creeze binele în om ; când vreo dispoziție a legii se întinde până acolo, dispoziția respectivă nu mai e lege, ci dorință, îndemn, rugămintă. Legea se întinde până acolo până unde se poate întinde puterea ei restrictivă și constrângătoare. Intenția ei este să oprească manifestările răului și să constrângă la manifestări bune. Scopul ei nu este unul moral individual, ci unul social. El constă în asigurarea ordinii sociale.

Dar legea cuprinde în ființa sa un paradox pe care nu-l poate depăși : deși e mijloc de luptă împotriva răului ea nu poate desființa, prin sine, răul; dimpotrivă, ea îl înmulțește. Ea stoarce manifestarea bună sau înăbușe pe cea rea în mod silnic, nu prin apel la libertatea omului; ea scoate binele din om fără om; nu lasă la suveranitatea nelimitată a omului să facă binele sau să evite răul. Nu libertatea este ultimul for de care depinde facerea binelui sau evitarea răului. Această nesocotire a libertății omului trezește în el reacțiunea demnității ultragiutate și ura împotriva legii și a ordinii căreia ea îi servește. Legea în sine însă nu este un rău. Dar ceea ce nu este un rău se face prilej de înmulțire a răului. Paradoxul acesta l-a descris dramatic apostolul Pavel în epistola către Romani, cap. VII.

Dar dacă așa stau lucrurile n'ar fi preferabil să nu existe legea ? Să observăm că delăturarea legii o doresc nu cei buni, ci cei răi. Pe aceștia din urmă îi incomodează prezența legii. Cei buni nu-i simt prezența. Ei lucrează în favorul ordinii și potrivit indicațiilor legii, fără să audă că legea le-o cere. Se produce nesilit o conformitate deplină între felul lor de a cugeta și lucra și ordine, fără ca să fie necesară poliția intermediară a legii. Sau ordinea devine o realitate asimilată în făptura lor, felul lor de a fi devine una cu ordinea. Legea, obiectiv sau virtual, există în ordine, dar nu mai există subiectiv sau actual pentru conștiința celor buni. Există ordine ca realitate ontologică, ce decurge, dar nu se mai simte desprinzându-se de ea fața imperativă a ordinii, care poruncește să fie realizată. Indată ce subiectul omenesc se deslipește de ordine apare ca un intermediar între el și ordine și legea, paznicul poruncitor și amenințător al ordinii. Și invers, pe măsură ce un subiect omenesc devine bun, în viața lui pătrunde organic ritmul ordinii și cu aceasta fața legii se retrage ca o limbă de flăcări în cuptorul ei, în ordinea devenită normă organică a omului. Cei buni au ieșit de sub lege, nu printr'o desființare obiectivă a legii ci prin transformarea ei într'o normă autonomă, într'o normă ce și-o dă subiectul voluntar și nu îi este impusă din afară.

Pentru cei răi prezența legii este o realitate care le înghite o enormă parte din preocupări, din viață, din orizont. Pe ei legea îi copleșește. Ei văd legea crescând uriaș în defavorul vieții libere. Cu cât viața lor e mai stăpânită de rău și desordine cu atât și legea se întinde mai mult ca o negură peste lumina cerului lor sufletesc. Și pe măsură ce se întinde legea peste cuprinsul vieții lor, se întinde și răul, și vice-versa. E aci un cerc vicios care crește continuu. Ei înțeleg biruința asupra legii ca o înlăturare obiectivă a legii, ca o desființare și a ordinii, nu ca o absorbire a legii, ca o înghițire a ei, ca o desființare subiectivă a ei. Pentru ei a trăi în afară de lege, însemnează a trăi în desordine, în anarhie.

Din acestea reese cu evidență răspunsul la întrebarea : n'ar fi preferabil să nu existe legea ? Legea în mod obiectiv, ca latență cuprinsă în ordine, nu poate să nu existe. Dar subiectiv, pentru cei buni, nu mai există. Pentru cei răi e necesar să existe, e necesar să iasă din starea de virtualitate. Legiuitorul suprem când a prevăzut această apariție a legii și când o vede împlinindu-se trebuie să simtă o mare du-

rere, ca și oricare legiuitor când dă o lege într'un domeniu în care până atunci nu era necesară : el știe că legea va servi de prilej la înmulțirea răului în cei răi, la producerea infracțiunilor, dar în acelaș timp știe că legea e necesară chiar din pricina lor. Dacă n'ar apărea legea, răul din cei răi ș'ar revărsa în afară distrugând ordinea și împiedicând pe cei buni dela propășirea morală. Cu riscul de a se înmulți răul în cei răi ea trebuie dată. Din fericire ea nu influențează în rău și pe cei buni.

Și acum putem să formulăm întrebarea : este legea dela Dumnezeu ? Și în ce raport se află ea cu harul ? Legi în sensul de porunci care cer săvârșirea binelui și evitarea răului, având ca forță amenințarea ce se poate ușor transforma în constrângere și pedeapsă, e neîndoelnic că a dat Dumnezeu multe în Vechiul Testament. Înainte de cădere, cât timp protopărinții erau cu cugetul curat și bine intenționat, nu le-a dat decât o singură poruncă, aceea de a nu mânca din pomul conștiinței binelui și răului. Incolo viața le-a fost lăsată să se orienteze după inspirațiile ei organice, știind Dumnezeu că acestea sunt bune. Din nefericire porunca aceea unică a fost călcată. Puterea legii, pedeapsa, n'a întârziat să se manifeste în toată asprimea ei. Și, ceea ce-i mai semnificativ, la poarta paradisiului e așezat ca paznic un înger, „și sabie de foc învârtitoare ca să păzească calea către pomul vieții“. (Gen. 3.24). Apare deci simbolul sabiei. Nu e sabie de oțel, dar nu e mai puțin sabie care pedepsește. Ea avea forma de sabie și reprezenta o amenințare, constrângând pe protopărinți să evite intrarea în paradisi. Nu era un simplu apel la libertatea lor. Sabia aceasta de flăcări e dela Dumnezeu și numai dela Dumnezeu, ca și mânuitorul ei, îngerul. Diavolul n'a contribuit cu nimic la plămădirea acestei săbii. Dar ea apare după căderea în păcat. Apariția ei e dependentă de păcat.

Pe urmă legile s'au înmulțit. Pentru că s'a înmulțit și păcatul în oameni. Răul din ei se revărsa în tot mai multe direcții și în tot mai multe direcții trebuiau puse stăvilarele legii, paznici cu sabia în mână. S'au dat nenumăratele legi ceremoniale și legi de viață civilă cari sancționau adeseori cu moartea transgresiunea. Astfel în interpretarea celor zece porunci, interpretare dată tot de Dumnezeu, se prevede pedepsirea cu moarte pentru adulter (Deuteronom 22,22), pentru fata care la căsătorie se găsește că nu și-a păzit cinstea, (Deuter. 22,21), pentru fiul neascultător (21,21), pentru cel ce disprețuește pe preot (17,12) pentru dușmani în războiu (20,13), pentru idolatri (17,5) ,pentru prooroci mincinoși (13,5) etc .

E drept că împărăția apare la Evrei fără ca Dumnezeu să se bucure. În cererea poporului de a i se da împărat se manifestă neîncrederea în Dumnezeu. Până atunci Dumnezeu condusese poporul evreu prin bărbați aleși de El pe cale excepțională și în împrejurări excepționale, având El un rol direct în conducerea poporului. Acum apar împărății cu atribuții mai autocrate, Dumnezeu rămânând în umbră. Teocratismul începe a-și pierde din densitatea lui. Aceasta nu a plăcut lui Dumnezeu : apucarea organizației politice a omenirii pe calea autonomizării. Samuil spune poporului : „Ați văzut că Naos împăratul fiilor lui Amon a venit asupra voastră și ați zis : nu, ci numai împărat să împărățească peste noi, deși Domnul Dumnezeu împărăția peste voi (I. Sam. 12,12).

Și mai este un motiv pentru care împărăția e socotită ca ceva rău : eventuala samavolnicie, la care e de prevăzut că se va deda, adică nedreptățile ce le va aduce, strămbarea legii de la Dumnezeu, care este dreaptă (I Sam. 8, 11-18).

Legea în principiu este dela Dumnezeu; legea oricât de aspră ,dar dreaptă. Legea a existat și s'a aplicat și înainte de împărăți. Erau altele organele care o păzeau și e aplicau. Exista o organizație naturală a poporului, la care se adăugau uneori

judcătorii și peste toată viața lui plutea Dumnezeu. Dacă împărăția, spune poporul evreu Samuel, va păstra aceste două margini : să știe pe Dumnezeu ca adevăratul împărat și să țină legea dreaptă, Dumnezeu va privi cu bunăvoință la ea, o va ajuta, va fi cu împăratul și poporul.

Statul în sine, ca paznic al legii, al legii drepte, nu este un rău. Răul se adaugă îndată ce și pe măsură ce Statul devine un paznic *autonom* al unei legi *nedrepte*. Asprimea, oricât de mare, a Statului, sau a reprezentanților lui, când e *desinteresată*, fără patimă și ambiții personale, ci slujbă a ordinei drepte a lui Dumnezeu, nu are nimic rău. E drept că e foarte greu ca omul stăpânitor să păstreze aceste condiții.

* * *

Dar să trecem la Testamentul Nou. Mântuitorul a venit să întemeieze o împărăție, altfel de cum sunt cele pământești, împărăția cerului sau a lui Dumnezeu. În această împărăție nu mai stăpânește porunca amenințătoare și la necesitate pedepsitoare, ci iubirea și iertarea. Omului nu i se mai ordonă să facă binele și să evite răul, ci este rugat, vrăjit, încântat. Libertatea omului este restabilită ca for supremă de deciziune morală. Iar în caz că omul totuși nu se lasă dus de îndemnurile dulci ale cuvântului blând, ale pildei desăvârșite și ale harului care nu silește, ci păcătuiește mai departe, nu e pedepsit în această împărăție, ci e iertat. Forța care e întrebuințată în împărăția cerului e exclusiv harul, iubirea, bunătatea și ea se adresează libertății omului, ca el de bunăvoie, fără nici o teamă de pedeapsă, să facă binele.

Dumnezeu a știut și a preștiut că legea nu e în stare să convertească răul în bine. Rolul și puterea ei se rezumă la menținerea ordinei, la oprirea răului de a se manifesta în proporții primejdioase pentru ordine. A știut și a preștiut chiar că ea va prilejui înmulțirea păcatului. Dar tocmai prin aceasta ea a pregătit omenirea pentru a aștepta întemeierea unei altfel de împărății, unei alte maniere de a lupta cu răul. Neputința legii de a-i scăpa de rău a trezit dorința după iertarea și iubirea dumnezească, singura în stare să topească și metafizic, dar și psihologic răul din oameni. Așa a coborât Fiul lui Dumnezeu iubirea și harul dumnezeesc între oameni întemeind împărăția cerului care lucrează acum cu forța bunătății efectiv la desrădăcinarea răului din om, la sădirea binelui. Isus nu se mai opune răului cu legea, cu pedeapsa, cu dreptatea ci cu iubirea și așa învață și pe ucenicii săi, „Iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvântați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și vă prigonesc“ (Matei, 5, 44).

Și totuși împărăția cerului este o împărăție reală, iar Hristos este împărat, deși își concepe această demnitate ca o *slujire*. Este împărăție pentru că are cele două caractere esențiale ale împărăției : tăria și ordinea. Hristos domnește de fapt în sufletele care vin la credință; domnește prin adevărul pe care-l reprezintă și-l varsă în suflete și căruia sufletul se supune, și prin iubirea ce o trezește în suflete față de sine prin iubirea Sa. E un Domn care întrece pe toți domnitorii pământești în ce privește devotamentul absolut al supușilor. Și e ordine în împărăția cerească. Fiecare respectă persoana fraților săi cu care este unit în iubire. Iar ierarhia valorilor adevărate nu-și află nicăieri pe pământ o existență mai necontestată ca în împărăția aceasta în care Hristos e în cap; iar eroii credinței și ai moralității, sfinți venerați.

Dar oare n'a desființat Hristos împărăția legii, odată ce a adus o manieră superioară de a lupta contra răului ? Dacă toți oamenii ar fi primit pe Hristos și s'ar fi desăvârșit dintr'odată, n'ar mai fi fost necesară legea și paznicul ei Statul. Dar nu e

acel sta cazul. Oamenii primesc pe rând pe Hristos în decurs de milenii, iar desăvârșirea este o stare care nu se realizează decât cu sforțări mari și îndelungate și nici odată deplin și de toți pe acest pământ. Dacă Dumnezeu ne-ar transforma mecanic prin voința Sa, ar fi ușor, dar n'ar fi după legile vieții spirituale și psihologice pe care Dumnezeu nu le suprimă, și n'ar fi desăvârșirea o operă ieșită din colaborarea liberă a omului cu Dumnezeu. Dacă ar fi, cu alte cuvinte, Hristos deplin împărat peste toți oamenii, dacă împărăția Lui s'ar fi impus deplin și universal, împărățiile legii s'ar fi desființat de la sine. Dar aceasta se va întâmpla numai la sfârșitul timpului.

Atât timp cât mulți oameni nu cunosc pe Hristos și mulți îl cunosc numai nominal și aproape toți sunt stăpâniți încă și de mult rău, legea și paznicul ei continuă să existe în mod automat, am zice. În adevăr, ordinea e eternă. Ea există și în împărăția cerului. Acolo e susținută benevol prin iubire, dar oamenii stăpâniți încă de mult rău foarte ușor înclină să o turbure. Iar în ordine se cuprinde latent, ca însăși puterea ei de autoconservare în caz de călcare, legea cu pedeapsa. Dacă pentru cel convertit până în străfunduri de har, sabia legii s'a înghițit în ordine, iar ordinea în spiritul său liber, pentru cel în care răul mocnește încă și isbucnește din când în când legea apare și ea. Având în vedere desactualizarea legii pentru cei convertiți, apostolul Pavel proclamă : Voi nu mai sunteți sub lege, voi ați murit legii, trupul păcatului din voi care susținea legea deasupra voastră murind, acum viați lui Hristos (Rom. 7, 4-7). Dar având în vedere că legea, virtual, ca latență în ordine, continuă să existe etern, cât va exista ordinea, Hristos declară : „Să nu socotiți că am venit să stric legea sau proorocii, n'am venit să stric, ci să o împlinesc“. (Matei 5, 17). Și în strânsă logică cu aceste cuvinte Mântuitorul arată cum prescripțiile legii vechi cereau evitarea răului, iar El cere acum sădirea binelui pozitiv în suflete. Dar acesta e tocmai absorbirea legii în spirit, desactualizarea ei ca lege pentru cei ce se schimbă launtric. Dar pentru cei ce nu se schimbă, ea rămâne ca lege exterioară, normându-le exteriorul. Mântuitorul cere în fond mai mult ca legea. „Ați auzit că s'a zis celor dedemult să nu preacurvești. Eu, însă, vă spun vouă că oricine se uită la femeie, poftind-o a și preacurvit cu ea în inima lui“. (Matei, 5, 27-28). E clar că pentru cel care nu poate sau nu vrea să se rețină dela poftirea simplă a femeii, nu se dă în acest loc deplină dispensă și dela prescripția de a nu preacurvi. Hristos n'a îndemnat la desordine. Pentru cel care nu poate îndeplini acel plus pe care îl cere Mântuitorul, rămâne validă legea.

Dar împărăția cerului nu poate folosi maniera legii nici pentru membrii ei. Cazurile de aplicare a legii ar fi atât de dese încât n'ar mai avea aproape când și cum folosi maniera iubirii. Afară de aceea, maniera legii și a iubirii se exclud. Iubirea iartă, iar legea pedepsește.

Pentru aceiași oameni sunt necesare împărăția harului care să lucreze cu iubirea pentru transformarea răului din ei în bine și împărăția legii pentru a-i împiedeca, până se desăvârșesc, să turbure ordinea socială. Acelaș om pentru aceeaș faptă rea este iertat de Biserică și pedepsit de Stat.

Conform acestora natura raporturilor dintre Stat și Biserică, se poate ușor determina. Biserică va respecta Statul ca fiind în ființă o altă manieră a lui Dumnezeu de a lucra împotriva răului și viceversa. În principiu maniera sabiei și a tuturor mijloacelor legii nu va fi pentru Biserică obiect de critică, atât timp cât ele vor sta în serviciul ordinii drepte, nu a unei ordini de suprafață, nedrepte. Peste tot asprirea sancțiunilor nu va forma obiect de critică din partea Bisericii căci ea nu poate

pretinde ca Statul să lucreze după maniera ei de milă, iertare, iubire, ci are să răspundă lui Dumnezeu pentru ordinea dreaptă. Asprimea mai mare sau mai mică a sancțiunilor, Statul și-o va face dependentă numai de starea morală mai bună sau mai rea a cetățenilor. Biserica poate lucra indirect pentru evitarea sancțiunilor aspre sau pentru răirirea lor prin ridicarea nivelului moral al cetățenilor cari sunt și membrii ei.

Biserica romano-catolică își întinde critica asupra întregii acțiuni a Statului, blamând orice faptă care nu-i convine ei. Biserica romano-catolică ar fi trebuit să precizeze: Orice faptă a Statului care contravine dreptății, intră în domeniul criticei, dar nu orice faptă care nu-i convine ei.

Peste tot Biserica romano-catolică afirmă că Statul e supus regalității temporale a lui Hristos, Bisericii. „Statul, este suprem în domeniul său, dar domeniul său e subordonat, astfel că suveranitatea sa nu poate fi absolută și universală. Nu există decât o suveranitate absolut universală, aceea a Creatorului. Suveranitatea Bisericii, universală în toată ordinea mântuirii, este evident mai vastă și mai înaltă ca a Statului“. (J. Maritain, *Primauté du spirituel*, pg.18, vezi și Enciclica Papei Piu XI, *Quas Primas*, 1926) .

Teza e greșit pusă. Din suveranitatea absolută a lui Dumnezeu nu urmează că Statul e subordonat Bisericii, ca și cum Biserica ar avea în fond și în principiu și sabia legii și numai din motive practice ar da-o Statului, pe care l-ar tutela întru totul. Statul și Biserica stau cu totul pe alte planuri. Sunt două maniere distincte și independente prin cari lucrează Dumnezeu față de rău. Biserica, fiind încorporarea unei maniere, a celei mai perfecte și mai eficace, nu poate să fie în nici o formă posesoare și a celeilalte maniere, nici măcar în ipostazul de transmițătoare a sabiei de la Dumnezeu Statului. Ea e o manieră superioară, se înțelege, dar în sine, nu deasupra Statului ; Ea e cu totul din alt plan.

Biserica romano-catolică e străbătută în toată doctrina ei despre raportul cu Statul de tendința de-a amesteca aceste două maniere. Statul e supus normelor Bisericii, iar Biserica vrea să substituie Statul. Și ceace-i mai grav e nu tendința de a face din Biserică Stat. Intr'adevăr ea nu critică numai faptele Statului sub raport moral, ci ia împotriva lui măsuri cari nu țin de maniera specifică a Bisericii, măsuri care, spune Maritain, sunt în funcțiune de timp. În Evul Mediu pornea cruciadă împotriva Statului ; astăzi ne mai având cu cine să o facă, folosește altfel de măsuri de constrângere, prin urmare tot legi.

Dar unde își arată mai mult Biserica romano-catolică tendința de-a deveni Stat este în ambiția papii de-a avea un stat teritorial și o putere temporală și materială, de-a purta sabia ca orice Stat. Legea și iubirea, pedeapsa răului și iertarea lui numai în concepția catolică pot încăpea în aceeași teacă. În realitate știm că mai întotdeauna sabia iubirii a rămas la rugină în ocârmuirea Statului pontifical de către papi. E și firesc : cine are în mână și sabia legii, greu va mai face uz de cea a iubirii.

Biserica romano-catolică ținând să aibă un Stat, liber în toate privințele de celelalte State, Statul pontifical, trebuie să pedepsească ea în Statul ei pe transgresorii legii civile, e silită să folosească ea maniera legii. Această libertate vrea să o aibă catolicismul în toate statele. Cel puțin pentru membrii ordinelor religioase, Pius XI cere în enciclica *Quas Primas* deplină libertate absolută în orice stat. Catolicismul tinde să devină astfel un fel de suprastat sau un Stat în Stat în toate țările. Dar Biserica poate fi ferită de pericolul de-a deveni împărăție a legii, numai

dacă membrii ei, chiar și slujitorii cei mai înalți ai ei, sunt lăsați să stea pentru transgresiunile legii civile sub jurisdicțiunea Statului, dând Cesarului ce este al Cesarului.

În general Biserica romano-catolică concepe greșit împărăția lui Hristos. Papa Pius XI în enciclica *Quas Primas* din 1926, deduce dreptul Bisericii de-a fi o împărăție alături de celelalte, din același plan cu ele și folosind și maniera lor de lucru, din teza că Hristos este împărat și ca om, deci și Biserica nu e numai o împărăție spirituală ci și pământească, omenească.

Fără îndoială că Hristos și ca om e împărat, dar în Hristos omul nu e o realitate separată, Hristos nu e om numai, ca ceilalți, ci și Dumnezeu. Subiectul din Hristos e Dumnezeu Cuvântul, devenit persoană și a naturii omenești. Raportul lui Dumnezeu Cuvântul față de omenitatea pe care a primit-o e reprezentativ pentru raportul Lui față de toată omenirea. Căci e fapt ce se dovedește și prin experiență tot mai mult că natura omenească reprezintă un ciclu de existență cu oarecare unitate de viață, în oricât de mulți indivizi s'ar actualiza. Vezi în vis și în alte împrejurări fețe nemaivăzute cari îți apar real a doua zi; simți strâmtorile prietenilor și rudeniilor dela distanță. Peste tot se vede că există o vie mișcare de comunicare subterană între oameni, pe care indivizii cu un sistem nervos mai fin, cu un trup mai puțin încărcat de grăsimea materiei le sesizează.

Sfinții văd la distanță și știu gândurile cele din depărtare. Subiectul pătaș de natura omenească stă într'o legătură de interinfluență cu toată omenitatea, cu atât mai mult, cu cât e mai proeminent ca personalitate. Hristos prin firea omenească pe care a luat-o asupra Sa, a intrat în acest ciclu al naturii omenești, în această unitate a naturii omenești pe care o influențează prin natura Sa, care e ca o verigă începătoare a unui mare lanț, verigă ținută în mâna lui Dumnezeu Cuvântul.

Hristos, ținându-și natura omenească în condiția de smerenie în care a ținut-o cât a fost pe pământ, a arătat în ce sens vrea să influențeze natura omenească generală în existența ei pământească, înainte de-a ajunge la slava cerească. Mântuirea și-o câștigă fiecare om însușindu-și această manieră a lui Hristos. Desigur că Hristos a fost împărat peste natura omenească a Sa încă de pe pământ, căci ea i se supunea cu bucurie și cu fericire, întru totul. Dar n'o domina prin constrângere, ci prin luminare și har. Iar împărăția lui Hristos peste ceilalți oameni tot așa se manifestă : dinlăuntru în afară, lucrând în adâncul sufletelor cu adevărul, cu harul, cu iubirea Sa, nu impunând din exterior împotriva voinții, cu puteri de ale legii și ale constrângerii.

Hristos n'a venit să mai întemeieze o împărăție de aceeași manieră cu celelalte. El a venit tocmai pentru că maniera împărățiilor de felul acela n'a putut mântui lumea, a venit ca să aducă o manieră cu totul deosebită. De câteori au voit mulțimile să-l proclame împărat a respins, iar lui Pilat i-a spus : împărăția mea nu este din lumea aceasta.

Dialogul acesta cu Pilat e foarte categoric în sensul ce-l exprimă. Pe deoparte Isus îi spune lui Pilat că puterea ce o are de a-l răstigni este „de sus“, că puterea Statului este adecă dela Dumnezeu (Ioan, 19, 11), pe de alta declară că împărăția Sa nu e din lumea aceasta ca cea a Statului, deși, evident, și ea e dela Dumnezeu. Și desvoltând în ce constă împărăția din lumea aceasta, adaugă : „Dacă împărăția mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii mei s'ar fi luptat ca să nu fiu dat prins Iudeilor. Dar, acum, împărăția mea nu este de aci” (Ioan, 18, 36). În opoziție cu aceasta, arătând puterea împărăției Sale, continuă : „Tu zici că eu sunt împărat. Eu spre

aceasta m'am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul. Oricine, care purcede din adevăr, ascultă glasul meu" (Ioan, 18, 37). Isus n'a întemeiat deci o împărăție a cărei putere stă în constrângere, ca a celorlalte, ci în adevăr căruia spiritul i se supune liber. El și Biserica ce-l continuă nu mai poate folosi maniera legii, Statul, pentru că atunci și-ar zădărnici maniera iubirii, adevărului, a harului, ar pune piedici convertirii răului în bine.

Isus împărățește prin iubirea care suferă din partea răului, nu-l pedepsește. El e Mielul care se junghie și astăzi în Biserică. Domnia lui e domnia Mielului. Antinomia Împărat și Miel ce se junghie pentru oameni numai așa rămâne nesfâșiată dacă nu-L facem pe Isus împărat asemenea împăraților pământești, cum îl face catolicismul pentru a-și justifica pofta sa după o astfel de împărăție.

Biserica nu are să caute vreo supremație asupra Statului căci această supremație nu și-ar putea-o menține decât prin mijloace ca ale Statului. Nici nu-i va critica asprimea legilor. Ea poate cere Statului numai ceace derivă din adevărata lui ființă : 1) să fie drept și 2) să fie conștient că stă în slujba lui Dumnezeu, nu e de sine. Incolo să fie Stat, adecă să fie tare, să păzească bine legea și ordinea. Sub acest raport Biserica nu numai că nu-l critică, ci îi dă toată binecuvântarea.

Astfel între Biserică și Stat, între împărăția legii și a harului, e de dorit, o strânsă colaborare, prețuind fiecare misiunea celuilalt, dar niciuna nu are să se amestece în domeniul celuilalt, să-l substituie pe celălalt.

Dacă Statul e liber față de Biserică, și Biserica e liberă față de Stat. Statul nu-i poate cere Bisericii altceva decât să rămână Biserică. Numai așa se servește din două părți, complect, voia dumnezească. Autonomia Bisericii rezultă din aceea cu absolută necesitate, cu observarea că Biserica nu are să încomodeze ordinea și dreptatea căreia îi servește Statul. O Biserică dependentă de Minister, mânată și îndrumată la lucru prin lege, prin mijloace constrângătoare, însemnează o Biserică absorbită în Stat.

* * *

Între a face răul din dorința de-a strica, de-a turbura, de-a produce suferință, sau din egoism, pentru a-ți asigura anumite avantagii de onoare, de comoditate, de plăcere, și între a pedepsi răul, din râvna pentru ordine, pentru bine, pentru fericirea obștească și fără nicio patimă meschină, necăutând nici un profit personal, este o diferență. Răul pentru rău și din egoism îl comite Satana și cei inspirați de Satana. Acțiunea aceasta este Satanism.

Pedeapsa răului e dela Dumnezeu.

Dar o mare nedumerire se ridică aici : pedeapsa este încă un rău, un rău obiectiv, care nu e simțit ca atare numai de cel pedepsit. Și pentru că cel mai mare rău — dat ca cea mai mare pedeapsă — e moartea, ne vom opri puțin la întrebarea : Cum se poate să aducă Dumnezeu asupra oamenilor moartea ? Răspunsul ce-l vom găsi cu privire la moartea ca pedeapsă va putea fi apoi extins și cu privire la celelalte feluri de pedeapsă.

Moartea e socotită în Sfânta Scriptură ca un dușman al oamenilor și al lui Isus Hristos, pe care El a învins-o la înviere în trupul Său, dar definitiv, pentru toți credincioșii, n'o va învinge decât la urmă, după ce va învinge pe toți dușmanii Săi. El trebuie să împărățească până ce va supune pe toți vrăjmașii Săi sub picioarele Sale. Vrăjmașul cel din urmă care va fi nimicuit este moartea". (I Cor. 15, 27). Atunci moartea va fi „înghițită de biruință" și se va putea striga „Moarte, unde

este biruința ta ? Moarte, unde este boldul tău ? Și boldul morții este păcatul”. (I Cor. 15, 54-55).

Moartea ca știrbirea cea mai radicală, ca o desfigurare extremă a vieții, ca o mare reducere din plenitudinea vieții, este un rău pe care nu-l poate produce Dumnezeu pozitiv. Ca atare este ceva opus chiar și lui Dumnezeu, un fenomen prin care se lucrează împotriva operei pozitive a lui Dumnezeu.

Ea vine ca urmare naturală a păcatului, iar păcatul nu e dela Dumnezeu. Dar în același timp moartea, ca sărăcire a vieții, nu s'ar putea valida dacă s'ar opune Dumnezeu, dacă n'ar exista o concesiune activă din partea Lui. Moartea se realizează printr'o colaborare între Dumnezeu și voia liberă a făpturii, însă în așa fel că inițiativa o are făptura, iar Dumnezeu cedează din respect pentru libertatea ei. Moartea este retragerea voluntară a făpturii din pleroma vieții divine, însă ca răspuns la acest gest al naturii se efectuează totodată o retragere a energiilor divine care susțin viața din adâncurile făpturii. Retragerea făpturii nu s'ar putea efectua fără a i se da libertatea din partea lui Dumnezeu, iar Dumnezeu nu s'ar retrage fără a fi luat făptura o astfel de decizie.

Așa se face că Sfânta Scriptură ne vorbește când de moarte ca dușman al lui Dumnezeu, care va fi învins la sfârșit, când de moarte ca trimisă de El. Lupta cu moartea din oameni a început-o Isus prin învierea Sa și ea se continuă până la sfârșitul istoriei omenești. Biruința vine așa de greu, ca cea din urmă, pentru că întâi trebuie învins ultimul rest de păcat, căci păcatul susține moartea și pentru că Isus nu duce lupta cu ea ca Dumnezeu Atotputernic, ci ca colaborator cu omul. Acțiunea de penetrare în spiritul omenească a energiilor de bine învingătoare de moarte se face încet, pe măsură ce înaintează și omul în mediul de viață dumnezeesc prin depășirea treptată a păcatului. Precum moartea s'a constituit prin colaborarea omului cu Dumnezeu, având inițiativa omul, așa învierea se face prin aceeași colaborare dar inițiativa o are Dumnezeu, care lucrează acum pozitiv.

Moartea este deci o pedeapsă a lui Dumnezeu. Este o pedeapsă rostită asupra tuturor oamenilor pentru păcatul strămoșesc, dar este și o pedeapsă pentru păcatele personale. Chiar când moartea vine în împrejurări mecanice, când nu se vede prea bine deciziunea omului de-a se retrage și mai mult din legătura cu Dumnezeu, această decizie tot a putut avea loc în străfundurile ființei sale. Fără îndoială că mai există uneori și alte motive misterioase ale morții timpurii sau în împrejurări mecanice : viața fiind încadrată după cădere de moarte, multe gesturi riscate sau eroice, multe complexe fizice și istorice pot aduce moartea timpurie pentru om. Dar se poate distinge de multe ori o moarte timpurie dată de Dumnezeu pentru păcate, ca și o moarte dată de stăpânire pentru grave transgresiuni ale legii.

În rezumat altceva e răul și altceva e pedeapsa răului. Răul e satanism, funcțiunea de pedepsire a răului exercitată de Stat, e „dela Dumnezeu”, căci „nu în zadar poartă sabia, de vreme ce e dela Dumnezeu”, (Rom. 13.).

Dar Statul e dela Dumnezeu numai dacă are cele trei însușiri : pedeapsa dreaptă, conștiința că slujește lui Dumnezeu și nemurdărirea prin patimă a slujitorului care pedepsește. Iar înălțarea și menținerea în această stare e un lucru foarte greu pentru om. Omul ca stăpânitor și pedepsitor, în starea de slăbiciune morală în care se află după cădere, cu anevoie poate exercita această funcție fără patimă, fără orgoliu personal și fără arbitrarium. Accidentele de impuritate morală adause la funcția aceasta, care în ființă e dela Dumnezeu, sunt aproape inevitabile. De aceea se întristează Dumnezeu când poporul evreesc cere împărați, deaceia era

obiceiul la țarii ruși să primească tunderea în monahism pe patul de moarte și lăpădarea de funcția împărătească. Nu pentru că funcția împărătească ar avea și ceva satanic în ființa ei, căci împăratul Constantin tocmai ca împărat e socotit sfânt în Biserica ortodoxă.

În realitate însă păcatul își arată cea mai mare putere asupra omului tocmai luând prilej dela funcția lui de stăpânitor. Coborîrea merge așa de departe, mai ales în zilele noastre, încât avem azi state cu totul atee. Impărățiile acestea nu mai sunt în slujba lui Dumnezeu, ci au devenit satanice, stând în slujba lui Antihrist.

Dar între treapta aceasta de extremă desfigurare și treapta cea mai înaltă sunt o mulțime de alte trepte. Pe una sau alta din aceste trepte intermediare se află cele mai multe State.

Am spus că legea și paznicul ei nu pot converti răul în bine. De aceea e necesar să existe o organizație care folosind maniera iubirii să poată servi acestei opere. Ea e cu atât mai necesar să existe și să nu amestece maniera ei cu cea a legii, cu cât folosirea legii din partea oricui, și am văzut și din partea Statului, ușor duce la păcat nu numai pe cel supus ci și pe cel ce mănuește legea. Legea face supus sieși nu numai pe subordonat ci și pe stăpânitor. Și păcatul din ea se înmulțește și în unul și în altul.

Dacă n'ar fi lăsat Biserica în puritatea ei, nu s'ar mai vedea cerul, n'ar mai avea cine mângâia pe om, cine înmuia și topi păcatul din el. Oamenii Bisericii pot binecuvânta maniera legii dar nu și-o pot însuși. Maniera Statului e necesară, dar să nu facem zadarnică jertfa continuă a Mielului.



C R O N I C I



I D E I, O A M E N I, F A P T E

THIERRY MAULNIER ȘI MITURILE SOCIALISTE

Insușirea de căpetenie a cărții lui Thierry Maulnier, *Mythes Socialistes*, este limpezimea. O limpezime într'adevăr franceză, atât în gândire cât și în expresie: lectură odihnitoare și reconfortantă.

Cititorul atent, străbătând paginile acestui volum construit în linii sobre, are prilejul să-și reînnoiască în minte multe, foarte multe probleme. În fiecare eseu, tânărul Maulnier izbuște să fie interesant și să-și rostască atitudinea fără prea enervante ocolșuri și rezerve. Termenii discuției sunt înfățișați, dela început, pe o suprafață netedă și luminoasă. Urmează confruntarea lor la o altitudine exclusiv teoretică, cecece în chip firesc duce la necesitatea unei severe analize critice. Calitățile și insuficiențele se relevază cu aceiași pasiune iscoditoare de veritabil intelectual. Purificați prin flacăra rece a cercetării obiective, acești termeni se ușurează. Conținutul lor conceptual își dobândește o nebanuită omogenitate interioară, așa încât soluțiile propuse exclud categoric echivocul. Adoptând un principiu, se înlătură cu inexorabilă siguranță, posibilitatea coexistenței celuilalt. Punctul de vedere advers se desagreghează până la complecta lui nimicire, în vreme ce acestălalt, adică punctul de vedere îmbrățișat, își sporește cu fiecare rând caratele și tăria fundamentării. Argumentarea unei teze se face lovind în temelile tezei opuse. Câștigul e îndoit și totdeodată povara înfrângerii imens ușurată.

Așa scrie Thierry Maulnier. Felurile sale studii se pot în genere reduce la o schemă logică ale cărei articulații am căutat să le desprind în cuvintele astea de introducere.

Nu trebuie să uităm că Maulnier s'a format la aspra disciplină a artei lui Racine, pe care s'a altoit, ceva mai târziu, o nemăsurată dragoste pentru filosofia profetică a lui Nietzsche. Racine l-a învățat să compună simplu și clar; Nietzsche desigur, i-a înlesnit truda caracteri-

zării sintetice, dându-i puțința unei suficiente înțelegeri a fenomenelor culturale și istorice. De aici, preocuparea aceia stăruitoare a lui Maulnier, de-a despica îndărăptul oricărei fapte, sensuri și asemănări care scapă aparenței imediate. Tânărul scriitor francez nu se mulțumește să orânduiască planurile unei probleme în configurația lor obișnuită. El stabilește raporturi noi de legătură și interdependență, în regiuni ascunse, unde nu pătrunde decât subtilitatea inteligenței. Deaceea nu rareori în timpul lecturii *Miturilor Socialiste*, ai impresia certă că rătăcești cu mintea în zonele vaste ale abstracțiunii. Probleme, care au nemijlocit contact cu lumea noastră sensibilă, sunt transfigurate oarecum până la idealizare în retorta pură a dialecticei, îndepărtate de originea lor concretă.

Thierry Maulnier crede în valori universale. Asta îl dovedește un bun și cumsecade vlăstar al tradiției franceze. El rezolvă realitatea în noțiuni și niciodată nu se lasă desarmat de complexitatea paradoxală a unui fenomen. Pentru Maulnier nu există fapte inexplicabile. Ceeace însemnează că orice întâmplare de dinafara eului nostru încapă foarte bine în capacitatea uniformizatoare a conceptului. Eseistul francez are o suverană încredere în virtuțile rațiunii. Prin aplicarea lor în tărâmul filosofiei istorice și al sociologiei, el ne făgăduște că va ajunge să rezolve, lămurit, nedumeriri, fie ele cât de vechi și de chinuitoare. Scepticismul, în accepția lui deosebită, adică atitudinea aceia specifică intelectualilor, care te ține într'un soi de mahnită și lucidă rezervă, împiedecându-te să te devotezi măcar cu gândul unei credințe sau idei, este întru totul străin de Maulnier. Deaceea cartea lui te înviorează prin suflul ei bogat de optimism, nemărturisit dar experimentat și condensat până în cel mai discret spațiu launtric al filelor.

Așa dar: limpezime, stringență logică și opti-

mism de vizibilă coloratură raționalistă, trei calități remarcabile, care însă nu sunt lipsite nici de anumite derivate primejdioase. Fiecare din ele, raportată mai cu seamă la profunzimea viziunii metafizice a lucrurilor, va constitui un serios pericol. Din pricina aceasta, volumul de care mă ocup, îl consider doar o etapă, — recunosc temeinică, în calea unei deveniri, — dorită de mine din ce în ce mai verticală.

Mythes Socialistes este, în fond, o riguroasă critică a doctrinei marxiste. În treacăt fie zis, însuși titlul e cu prisosință concludent. Cine-i obișnuit cu felul de-a gândi și de-a scrie al literaților francezi, lesne ghicește ce se ascunde înăpoia lui. Francezul are o cumplită oroare de mituri. Le disprețuește și le socoate niște expresii barbare ale spiritualității. Da, — miturile sunt revolute idealuri de-o clipă ale mulțimii. Ele implică renunțarea omului la drepturile individualității sale creatoare, — renunțare la libertatea de acțiune și simțire, ceea ce insul are mai prețios în conștiința sa proprie. Cultul mitului dovedește în modul cel mai vădit că inteligența s'a lăsat biruită de inconștiența primitivă a colectivității. Întrebați-vă dumneavoastră, care va fi soarta intelectualului atunci când, — ce absurdă și inumană ipoteză! — întregă ființa continentului european va geme sub povara copleșitoare a dictaturii marxiste. Care va fi destinul nostru, al tuturor acelor care ne-am învățat să facem din durerea gândurilor solitare o voluptate iar din chinul libertății iraționale, o inegalabilă fericire? Individul fiind redus la proporții exclusiv materiale — celulă neînsuflețită într'un ansamblu organizat artificial, — va fi silit să se lapede de toată viața lui interioară care-i alcătuește chiar axa existențialității, în schimbul unor privilegii mărunte amăgitoare doar pentru oamenii anonimatului. Revoluția comunistă, în Rusia, s'a terminat printr'o imensă și generală trădare. Pornită cu intenția de-a răscumpăra suferințele milenare ale claselor oprimate, ea a născut o nouă categorie socială, hibridă și incultă — biurocrația. Mitul feroicirii proletare a fost numai un pretext care a hrănit pofta unei minorități neînchegate de-a lua locul nobilimei descompuse. Răul s'a lecuit printr'un alt rău, — mai mare și mai catastrofal. Paradisul terestru! Ce minunată imagine! Priviți drama mocnită a colosului de peste Nistru, și'n sângele ei încă nerăcit, veți zări răsfrântă bolta neagră a unui mit care a reușit să înebunească nenumărate inimi și să pângărească, așijderea, prea multe avânturi pure.

O sumedenie de intelectuali aderă la mișcă-

rile politice ale vremii. Firește, numeroși dintre ei își dau prea puțin seama că îndeplinesc un act de gravă semnificație și răspundere. Căci întâia grijă a unui intelectual ar trebui să fie aceea de-a rezista iluziilor, păstrând la adăpost înalt autonomia spiritului și-a rațiunii.

Spectatori uimiți, noi asistăm la evenimente întristătoare. Intelectualii se dăruiesc unui curent politic nu din convingere teoretică, ci, dimpotrivă, dintr'un excesiv de degradant imbold afectiv. Cutare romancier sau cutare stihuitor a îmbrățișat generos doctrina marxistă fiindcă a văzut cândva o femeie flămândă și desculță tremurând de frig în vântul nopții. Romancierul atins de meteahna milei nu l-a citit pe Marx și ignorează faptul că materialismul istoric se confundă cu cea mai îndrăzneală încercare de-a ucide libertățile spirituale. Iar stihuitorul care plânge în rime zodia umilitelor făpturi uscate ce scot din pânțeleceale pământului averea patronilor capitaliști, risipită în lux și desfrâu — nu știe că strania religie marxistă propovăduiește cultul urei și-al răzbnării, — sub vălul cărora rânjește duhul fatalității distructive a iudaismului. Thierry Maulnier din cauza unui prea mult accentuat simț al cumpătului, își mărginește analiza la generalități. Caracterizările lui se integrează în brazda unei tradiții și nu sparg vechile tipare. Nici vehement nici frământat, scrisul său îmi pare distins dar prea rece. El nu te cuprinde și nu te robește, ci mai de grabă îți acordă o gamă plină de rari satisfacții cărturărești, fără însă a izbuti să te pasioneze. Carte compusă la temperatură mijlocie — și eminent franceză.

Iată, să zăbovim, de pildă, asupra unei chestiuni de remarcabilă însemnătate. Are dreptul un intelectual să îmbrățișeze o anumită atitudine politică sau nu? Sunt două tabere adverse care-și dispută aprig supremația. Cei grupați în prima tabără susțin că intelectualul autentic e dator să rămâie veșnic izolat în sihăstria bibliotecii. Cei din tabăra opusă preconizează ideia înrolării obligatorii a intelectualului în vâltoarea bătăliei. Cu alte cuvinte între gând și faptă ar fi săpat un hău imposibil de sărit. Sau ești om al cărților, sau ești luptător pornit să câștigi victorii salvatoare. Punte care să unească durabil malurile prăpastiei — în zadar s'au străduit unii să asvârle.

Pentru Maulnier problema se simplifică în chipul următor. Atâta timp cât nu se caută o definire a intelectualității în relațiile ei cu politicul, orice soluție se năruiește în propria-i șubrețime. Trăind îndelung în preajma lui

Maurras și fiind conștient de rolul militant al intelectualului, Maulnier nu putea, evident, să împărtășească teza acelora care văd în scriitor o umbră transcendentă rătăcită în învălmășala lumii. Pe de altă parte, nici neglijarea preocupărilor abstracte, în folosul direct al succesului politic, nu-i părea un răspuns valabil. Inteligența, spune tânărul ideolog francez, are o menire a cărei noimă zace în sinteza dintre spirit și realitate, — fiecare menținându-și virtuțile autonome. Nici o clipă inteligența nu-și va părăsi sensul primordial. Dar nici nu va nesocoti mediul înconjurător cu toate evenimentele sale. Se va apleca asupra lui și-l va supune. „La destination véritable de l'esprit n'est pas plus dans les yeux de l'intelligence pure que dans les besognes de l'intelligence enrôlée”. De unde rezultă că acțiunea departe de-a fi opusă gândirii, este tocmai prilejul cel mai nimerit de îmbogățire și perfecționare a ei. Între universul imaginar al cugetării și universul concret al întâmplărilor obiective sunt legături de sânge. Artere subterane de viață le strâng pe amândouă într-o unitate vastă și indivizibilă care formează însuși planul ontologic al existenței omenești. Cunoașterea își dobândește rotunda împlinire a procesului de realizare numai cu ajutorul actelor. O individualitate cognitivă, oricât ar fi ea de pasionată frumuseților teoretice, nu-și desăvârșește rostul decât creîndu-și organice aderențe cu lumea faptelor, pentru ca apoi s'o domine și s'o orienteze spre drumurile sintezelor creatoare.

Valorile autentice ale unei culturi își sug sevele zămisliitoare din pământul realității. Ce Dumnezeu, oare n'a sunat ceasul crucial ca toți oamenii să fie înfiorați de certitudinea că între spirit și actul sensibil este cel mai strâns raport de reciprocă necesitate? Idealism și materialism sunt două dezastruoase erori. Din antagonismul lor nejustificat rezultă un crunt impas. Atât unul cât și celălalt reprezintă exagerări în direcții opuse, — regretabile păcate ale unui fel de-a gândi care și-a demascat de veacuri vidul și sterilitatea. Și totuși mulți dintre noi încă nu ne-am lepădat de ele.

Risipitoare de nedumeriri și greșeli, soluția preconizată zace în formula diferențială a realismului spiritual. Cugetarea nu trebuie să se zăvorească în ea însăși deoarece atunci acceptă să-și spulbere în neant orice putere pozitivă, izolându-se într-o regiune cu văzduhul sec în care miezul semințelor se usucă și mișcarea dispăre. Un act de gândire e menit să hrănească permanent legătura dintre sfera valorilor și lumea fenomenelor. Numai astfel rea-

litatea interioară se contopește firesc și indeductibil în conținutul realității exterioare. Subiectul și obiectul se împacă, printr-o faptă de amploare existențială, care biruește aparenta imposibilitate a reconcilierii dialectice. Ceeace, teoretic, am fost împiedicați să reușim, s'a săvârșit acum, lesne, în plan vital. Izbânda neumanismului european, despre care s'au svonit atâtea ispititoare vești, depinde mult de chipul cum va ști să îmbogățească cu noi experiențe soluția aceasta. Nu e vorba aici de vre-o subjugare venită dintr-o parte sau din altă parte. Viața și gândirea, structurându-se în amintita unitate sintetică, nu-și jertfesc autonomia. Amândouă continuă să rămâie pe deplin distincte. Atâta doar că sensurile lor, de-acuma înainte, nu se mai vrăjimesc. Inteligența, îmbrățișând viața, își sporește forța de creație în vreme ce, purificată de inteligență, viața își dobândește un echilibru greu de sguđuit din temelile lui înalte.

Demnitatea spiritului, în lumina acestei concepții, se lămurește fără nici o împotrivire stingeritoare. Este aceea de a nu se lăsa strivit de povara brutală a imperativelor colective. Spiritul își va păstra, cu o aspră grijă gospodărească, toate virtuțile: mai cu seamă luciditatea analitică și darul de a rezista dărz, iluziilor... Tocmai ce nu pot face oamenii creșcuți în climatul învățaturii marxiste. Deși se cred deținătorii de drept ai marelui mister de mântuire socială, marxistii nu sunt pătrunși de duhul adevăratei revoluții. Revoluția spirituală, pusă în slujba valorilor, obiectiv, recunoscute ca întruparea cea mai complectă a ființei omenești, — această revoluție se bucură de-o supremă nesocotire din partea comuniștilor. Adeptii materialismului istoric au frânt filonul de organică aderență a omului cu valorile universale.

Judecând din perspectiva unor asemenea principii, Thierry Maulnier va ataca vehement toate aspectele culturii sovietice și în deosebi, va izbi, drept în creștet, concepția metafizică, pe care se străduiește ea, zadarnic, să-și dureze bolțile. Noul umanism, propovăduit de Maxim Gorki, este o religie barbară a tehnicei și un soi de exaltată apologie a turmei proletare în dauna libertății și a destinului individual. Maulnier discută părerile scriitorilor ruși despre artă și viață cu o cuceritoare pasiune și, lucru rar, cu minunat bun simț de intelectual. Filosofia colectivistă conține în alcătuirea ei conceptuală grave contradicții logice. Ea presupune în primul rând, o viziune estetică primitivă și, apoi, o degradare voită a creativității artistice

în zonele reacțiunilor mecanice. Procesul plămuirii în artă ține, de bună seamă, de marea taină a iraționalității, prin chiar structura lui. Oricât de moderni ne-am dori să fim în problemele de estetică, constatarea aceasta trebuie să-și păstreze neturburat, întâietatea. Altfel, orice gând despre lumea spiritului se pângărește și ne întristează prin micimea lui meschină. Reducând fapta creației la scheletul unei legi fizice, doctrinarii sovietismului se declară devotați discipoli ai miturilor și, implicit, adversarii realității. Să fim bine înțeleși: mitul și realitatea se află în raport de exterminare logică.

Un capitol, chemător ca o amăgire, este acela intitulat *idealismul materialist*. Ați ghicit la ce se referă Maulnier: la comunism.

Se știe că ipotezele emise de Marx, chiar de la nașterea lor oficială, au fost supuse unui proces neconținut de idealizare sau, mai dur spus, de falsificare. Ideologia marxistă nu s'a putut menține înlăuntrul atmosferei ei de obârșie. S'a deformat, îndepărtându-se din ce în ce de intențiile ei originare. Întâiul amestec s'a făcut sub presiunea bătrânului idealism socialist de colaratură romantică și democrată. Pe urmă, noii elemente i-au stânjenit puritatea.

Imi îngădui cu acest prilej relevarea unei obiecții, care mă miră și mă doare. Thierry Maulnier își însușește, aidoma, vederile unui cugetător al cărui nume refuză măcar să-l amintească.

Criticând marxismul dintr'o poziție de liniștită altitudine teoretică, Maulnier repetă, uneori pare-mi-se, textual, învinuirile aduse, acum

câțiva ani, de Nicolae Berdiaeff. Asemănările uluitoare nu se datoresc în nici un caz, simplei întâmplări. Tocmai deaceia nu știu cum să calific neglijența lui Maulnier. Dacă spațiul restrâns al unei recenzii mi-ar permite, aș purcede imediat la o analiză internă a pasagiilor notate cu roșu, și rezultatul, nădăjduesc, ar fi convingător pentru oricine. Cu o fidelitate stăruitoare până la devotament, paginile 119—129 din *Mythes Socialistes* redactează în limbă franțuzească obiecțiile împotriva marxismului, pe care am avut bucuria sufletească să le citim în volumele lui Berdiaeff, în *Le problème du communisme* și, în deosebi în *Christianisme et réalité sociale*.

Nicăieri nu se întrezăresc adevăratele însușiri ale lui Thierry Maulnier cu atâta ușurință ca în studiile finale, unde ni se dă ocazia să spicuim câteva frânturi de gândire originală. Despre tradiție, cultură și progres, eseistul francez are aprecieri juste și sobru înfățișate. Nu prea subtile și cu durabile baze de *Weltanschauung*, dar foarte măsurate și sigure.

Ni se vorbește apoi de o filosofie economică, menită să înlăture atât idealismul liberal cât și materialismul colectivist. În limpezimea târâmului de cugetare, astfel curățit, Maulnier presimte în linii cugetate, chipul unei noi sociologii în care autonomia conștiinței individuale trebuie să se înfrățescă definitiv cu determinismul faptelor sociale. Evident, propunerea aceasta mi se pare fermecătoare ca un vis. Și ca orice vis, ea niciodată nu se va împlini în frământarea istoriei.

SEPTIMIU BUCUR

SOCIOLOGIE CREȘTINA

În lucrarea sa „Le problème d'une sociologie chrétienne“, Paul Conard se întreabă dacă e posibilă o sociologie creștină, după ce se întrebese mai înainte dacă creștinismul cunoaște altă societate decât Biserica și dacă sociologia sa — a creștinismului — poate fi altceva decât un capitol din ecesiologia sa? Să nu ținem seamă de răspunsul lui Paul Conard, care nu ne satisface întotdeauna, ci să considerăm problema în cadrul just al realității vii.

Ce este sociologia? Presupunem existent în toate virtuțile sale caracterul de știință al acestei discipline și răspundem: Sociologia este știința realităților sociale. Această definiție n'are în spate girul nici unei autorități academice și nici tradiția vreunei școli. Este o definiție limpede și simplă până la eleganță și, credem noi, extrem de justă. Căci de îndată ce sociologia

încearcă să fie mai mult decât atât—și întotdeauna a fost păscută de acest orgoliu — este silită să adopte atitudini, să atace probleme și să-și însușească concluzii care-i alterează rostul și-i depășesc competența. Trebuie să se mențină pe planul concret, de fapt, al fenomenelor sociale și să nu piardă din vedere că cercetările ei, au rostul unor documentări auxiliare altor discipline și nicidecum un scop în sine. Sociologia, mai mult decât oricare altă știință, nu se poate socoti autonomă, adică cu zări deschise înspre finalități proprii. Toate drumurile ei sfârșesc prin a se contopi cu ale celorlalte științe.

Fiind știința realităților sociale, sociologia e investită cu caracterul acestor realități. Și deci, în măsura în care realitățile sociale sunt și religioase, în aceeași măsură poate fi vorba

de-o sociologie religioasă, în speță creștină. Că fenomenul religios a avut întotdeauna un străfund răsunet, care-a ondulat fenomenul social, în tot complexul lui, cum capriciile cosmice ale unui fund de ocean îi ondulează suprafața, e de prisos să insistăm. Așa dar avem dreptul să cerem sociologiei cel puțin un capitol de cercetări asupra realității creștine. Dacă, însă, ar vrea sociologia să fie într'adevăr științifică, să fie adică obiectivă, ar trebui să ținem seama la tot pasul de această realitate, prezentă în fenomenul social ca un parfum puternic într'o livadă, cu beneficii maxime pentru obiectivele ei ultime și chiar pentru criza adâncă în care s'a poticnit veacul nostru.

Din necesitatea unei încreștinări a sociologiei, adică a încadrării ei într'un plan autentic științific, au apărut numeroase studii critice asupra diferitelor concepții și școli sociologice, precum și studii și încercări de sociologie creștină, ca : „Fragments de sociologie chrétienne“ a lui T. D'Athayde ; „Christianisme et réalité sociale“ a lui N. Berdiaeff, plus lucrarea lui Paul Conrad amintită la început și câte altele. Din aceeași necesitate au apărut și în literatura noastră teologică două lucrări : „L'irréductibilité de la morale à la science de moeurs“ de Constantin Pavel și „Interpretarea sociologică a religiei și moralei“, cu subtitlul : școala sociologică franceză, de Emilian N. Vasilescu, — asupra căreia să ne oprim puțin.

Lucrarea d-lui Emilian Vasilescu este o teză de doctorat în teologie. Spunem aceasta ca o simplă informație, neavând nici o legătură cu valoarea acestei lucrări, prefațată de Gaston Richard dela Universitatea din Bordeaux. Prefața aceasta discută mai mult poziția critică justă a autorului față de școala sociologică franceză, decât conținutul cărții, față de care are totuși cuvinte frumoase. Căci într'adevăr d-l Vasilescu a izbutit să ne dea o carte bună aproape din toate punctele de vedere. Pe lângă atitudinea critică fericit de justă, d-sa posedă o plină informație documentară, ceea ce dă acestei lucrări serios blindaj științific, plasat metodic și concludent, atât în combatere, ca și în susținerea tezelor sale.

D-l Vasilescu face întâi o largă expunere a concepției sociologice franceze, începând cu Auguste Comte, părintele sociologiei franceze, fără să uite a-l pomeni și pe Frédéric le Play, un nedreptățit, care are un mare merit pentru începuturile acestei discipline în Franța. Pentru A. Comte, civilizația unei epoci evoluează după legi proprii, care nu pot neglija însă legile civilizației — care-i ansamblul ideilor, credințelor, sentimentelor, adică le Grand-Être, *umanitatea*

— o curbă cu trei mari popasuri sub raportul metodei noastre de cercetare : metoda teologică, metoda metafizică, și metoda pozitivistă. A. Comte încredințat că steaua primelor două metode de cercetare a apus, a declarat metoda pozitivistă exclusiv valoroasă. Încredințat deasemenea de rostul social al religiei, a închipuit și o religie a umanității. A forțat astfel realitatea socială și istorică să intre într'un templu de grandioasă absurditate, în care singur A. Comte era liturghisitor. Dar până la sfârșit a căzut învins și templul lui e azi pustiu și trist...

Urmează Emile Durkheim, care pornește dela constatarea că *faptele sociale* sunt singura realitate *dată* sociologului spre cercetare. Dar faptele sociale nu sunt rezultatul organic și colectiv al membrilor societății, ci cu totul altceva. După cum pentru Comte, umanitatea era altceva decât suma membrilor ei, tot astfel pentru Durkheim societatea, care-i rezultatul unor tendințe, unor pasiuni colective, unor forțe *sui generis*: „Tendințele colective au o existență proprie : sunt forțe tot atât de reale ca și forțele cosmice, deci sunt de altă natură; ele exercită de asemenea de dinafară acțiunea lor asupra individului, deși pe alte căi“ (p. 23).

Durkheim se gândește la „un anumit număr de interdicții, consemne, practici, care se impun oarecum din afară“. Și mai departe: „Indivizii, unindu-se, formează o ființă psihică de o specie nouă, care prin urmare își are felul său propriu de a gândi și a simți“. Sunt cuvintele lui Durkheim, prin care el dă societății, obiectul tinerei științe, caracter „de ființă psihică de o specie nouă“. Așa dar greșala fundamentală a acestor doi sociologi, din care decurg toate celelalte, este aceea de a fi socotit pe individ total desprins de societate, iar societatea cu totul altceva decât este în realitate. Au construit o realitate himerică și au făcut-o obiectul de cercetare al sociologiei. Pe acelaș drum s'au angajat și discipolii lui Durkheim, ca Lucien Lévy-Bruhl, Albert Bayet și alții, cu neînsemnate rectificări.

După ce face o judicioasă și susținută critică acestei străfunde erori, urmărită la toți membrii școlii, d-l Vasilescu desprinde consecințele în ceea ce privește religia și morala.

Pe plan religios lucrurile trebuiesc privite *din afară*, obiectiv, desfășurate în „societate“. Cercetătorul n'are dreptul să coboare nivelul disciplinei la individ, la trăirea religioasă în sine, să-i scadă adică prestigiul științific. Trăirea religioasă individuală trebuie lăsată pe seama psihologiei religioase. Căci faptele religioase, crede H. Hubert, nu trebuiesc tratate ca simple fapte omenști, ci ca fapte care se produc „în

chip necesar“ în societate. Și pentru că în stadiul actual religia n'ar fi în forma ei pură, inițială, ci într'o formă mult alterată, școala sociologică franceză, spre deosebire de A. Comte care concepea religia evolutiv, a crezut că a găsit această formă pură de religie la popoarele primitive. A început atunci o adevărată cruciadă de cercetări asupra primitivilor și în special asupra totemismului australian, forma inițială a religiei, căutată de Durkheim și școala lui ca o piatră filosofală.

Concluzia acestor uriașe eforturi, uriașe în lupta lor absurdă, a fost ruperea religiei de izvoarele ei ancestrale și reducerea ei la o simplă funcție socială. Sigur pe punctele slabe ale eșafodajului sociologic, atât de șubred, d-l Emilian Vasilescu îl dărâamă metodică și cu răbdare, fără să afirme cu suficientă energie teza creștină în această privință. O schițează numai, ca să treacă apoi la morala sociologică, care, bazată pe diversitatea sistemelor de morală, afirmă că nu există un criteriu absolut al unei vieți morale și că ideea de absolut în morală este o iluzie. Angajați pe această poziție sociologii au ajuns la concluzii ca acestea: „*Legea morală* este o creație artificială, o invenție fără nicio bază de realitate, că *datoria morală* se întemeiază pe o minciună istorică, *conștiința morală* este o superstiție, *morală intenției* este absurdă, ideea de *responsabilitate a faptelor, de merit și vină*, trebuie să dispară, etc.“ (p. 117). Și atunci s'a ajuns la construirea unei morale-știință și a unei morale-artă, care dau omului libertatea de-a jon-

gla cu valorile morale, după capricii fanteziste sau după „certitudinile“ lui științifice. Și aici d-l Emilian Vasilescu, și mai ales aici, atacă problema viguros, destramă toată munca, impresionantă de altfel, a sociologilor. Să mai amintim de criteriul moral al lui Durkheim, care spune că faptele pot fi considerate ca normale, deci morale, dacă au un caracter general și oarecum permanent; iar dacă n'au caracter general, sunt incidentale, pot fi considerate ca anormale, adică imorale. Absurditatea acestor distincții sociologice îndulcită de chiar Durkheim n'are nevoie de eforturi critice grozave de aceea nici nu stăruim.

Dând loc în lucrarea d-sale și altor capitole, dintre care remarcăm: „Individ și societate“ și „Sociologism și creștinism“ mai ales pentru perspectiva ce au deschis, d-l Vasilescu își încheie lucrarea, cugetată și scrisă egal de limpede, cu aceste cuvinte: „Sociologia românească trebuie să țină seamă de frământările și năzuințele unui neam credincios și cinstit, în a cărui formulă sufletească n'a pătruns încă germenul dizolvant al raționalismului“.

Iată ce am fi dorit în plus dela d-l Emilian Vasilescu: să arate într'un capitol special și documentat, că e posibilă o sociologie creștină, mai cu seamă că citează lucrarea lui Paul Conard, și să documenteze că o sociologie românească științifică este imposibilă dacă nu ține seamă, în primul loc, de realitățile populare religioase.

NIȚA MIHAI

C R O N I C A L I T E R A R Ă

IONEL TEODOREANU: ARCA LUI NOE.—Arta e întâi de toate dăruire. Fie că te dăruiești cu totul lumii care te înconjoară, simțindu-te cu atât mai fericit cu cât poți răsfrainge mai bogat, mai minunat, sclipătul ei infinit de nuanțe, — fie că lumea ta interioară trăește atât de puternic, atât de frumoasă, încât te împinge firesc să nu ai altceva mai bun de făcut decât să o dăruiești celeilalte, ca pe o floare.

Intre aceste atitudini, a oscilat întotdeauna creatorul de artă. Pornite însă din aceeași rădăcină sufletească — dorința nemărturisită a omului de a se integra cu totul în cosmos, resfrângându-i sau mărindu-i frumusețea. — ele se amestecă atât de adânc în procesul de creație încât distingerea sau suprapunerea lor ca trepte de evoluție este imposibilă. Ele coexistă permanent și dacă totuși se rânduiesc e-rarhic vreodată, aceasta se întâmplă prin sim-

pla schimbare de accente. Schimbarea aceasta, numai ea, poate fi în adevăr o problemă de maturitate a experienței de creație. Ea nu modifică însă aproape cu nimic realitățile structurale din sufletul creatorului. De aceea, atâția cari au avut, la popasurile necesare în truda lor, iluzia unor desăvârșite metamorfoze, au rămas pentru ochiul lucid, al altora dacă nu al lor înșiși până la urmă — ei și aceiași.

Problema aceasta încearcă să și-o lămurească — în începuturile ei — și d. Ionel Teodoreanu. Încearcă să o înțeleagă în dualitatea ei neschimbătoare: „Înainte să scriu un roman, ar trebui să scriu un volum de poeme“... Dar și sub aspectul ei înșelător, de simplă succesiune în evoluții: „așteaptă domnule Ibrălleanu; cresc încet, dar cresc spre viață și spre maturitate“.

Dacă ar fi să cercetăm care dintre cele două ipoteze îl explică până la urmă pe d. Teodorea-

nu, am descoperi-o pe cea dintâi, deși aparențele spun contrariul. „Arca lui Noe“ vrea să aducă un alt Ionel Teodoreanu: cu totul aliric. Autorul însă își prezintă cartea nu ca pe un semn firesc al unei etape de creștere ci ca pe o dificilă „victorie a lui Ionel Teodoreanu asupra lui însuși“ (Prefață, p. 12). De aceea biruința e doar aparentă. Deocamdată d-sa se arată același: personajii, ritm al vieții lor, structură a epiceii, viziune de viață — cu un cuvânt, lumea caracteristică pe care d-sa a adus-o în literatura noastră. D. Teodoreanu a renunțat doar la excesivul imagism ce îi caracteriza felul de a scrie. Dar lirismul specific al d-sale nu e o problemă doar de expresie ci de structură sufletească.

D-sa vine cu o astfel de structură, cu o viziune a vieții luminându-se din ea, cărora acest fel de expresie le este necesară. Lirismul d-lui Teodoreanu e o problemă de temperament și foarte puțin, în raport cu ea, una de stil, de tehnică a creației.

Autorul „Medelenilor” e dintre acei cari poartă în ei o lume care își cere lumina. De obicei, aceste lumi sunt cele pe cale de dispariție — de aceea poate își reclama cu atâta putere încremenirea în artă. A d-lui Teodoreanu — e lumea tihnită a orașelor noastre patriarhale, a micii noastre boerimi, de odinioară. O lume care trăia luminos în fericirea ei simplă. Pierdută în trecut, ea are acum rol de polarizator al nostalgiilor noastre de mai bine, ale acelei aproape mistice conștiințe a unui noroc pierdut, care e adânc sădită în orice om. O astfel de lume scufundată în suflet, cu toată aura de sentimente cari o înconjoară — nu își poate găsi decât un mod linic de existență literară. Lumina ei, silește ochiul creatorului să stea deschis mai mult înăuntru.

E ceea ce se întâmplă cu d. I. Teodoreanu. Ce a adus el nou și frumos în literatura noastră a fost această lume a „Medelenilor“. Să nu se creadă greșit că e doar cazul unui scriitor care rămâne apăsător de izbânda extraordinară a întâii sale creații, de amintirea ei. Aici nu e vorba de comparații, fiindcă înșiși termeni comparației lipsesc: d. Teodoreanu nu a ieșit din această lume, în tot ce a scris.

Nici chiar prin „Arca lui Noe“ n'a evadat, deși a dorit aceasta.

Pentru a izbuti, d. Teodoreanu a încercat mai întâi o sfărâmare a cadrelor. N'a mai urmărit un fragment de viață omenească, cu toată împletirea lui de existențe individuale. Ci a vrut să facă un *dosar* de tipuri umane, luate la in-

tâmplare, adunate de pe toate meleagurile țării noastre, atât de bogată în tipuri de tot felul.

Caracterul de „dosar” al ultimului roman al d-lui Teodoreanu în adevăr se vede. Nici nu era greu de realizat. Cartea nu cuprinde o povestire, adică existențele pe cari le închide fugăr nu se înșiră pe un anume fir epic. Ele se succed într'o ordine doar estetică, așa cum își urmează peisagiile unele altora într'un film. Personagiile însă trăesc în adevăr, aproape toate puternic.

D-lui Teodoreanu nu i-a lipsit niciodată trășătura creatoare de viață.

Ele trăesc însă pe o singură dimensiune, așa cum sunt toate ființele omenești din cărțile d-sale. Autorul le privește din punctul de vedere al felului cum se integrează sau nu, în atmosfera lumii sale — așa cum basmul nu cunoaște oameni ci numai feți-frumoși sau zmei. D. Teodoreanu își iubește sau își urăște personajii. Nu le poate cerceta calm și lucid. De aici, acea exagerare în virtuți, în colori strălucitoare ca penele unor păsări — unanim remarcată de critică — la personajii cari răspund nostalgiilor ascunse ale autorului. De aici, deformarea până la monstruos, la caricatură, prin îngroșarea unei singure trăsături — a celorlalte.

Copiii — ființele prin cari vorbește bucuros sufletul de albe purități al d-lui Teodoreanu — sunt și aici tot atât de perfecți, tot atât de ingeri, ca și ai romanelor d-sale anterioare. Și sunt și de astădată eroii — dacă se poate vorbi de așa ceva în acest fișier de existențe surprinse în câteva instantanee.

Mihăiță și mai ales Iolanda sunt acele tipuri meditative de copii candidi și precoci în acelaș timp, caracteristici d-lui Teodoreanu, iar Bob e tipul opus, exploziv de viață, tot atât de caracteristic autorului, fie că îl numește Olguța sau Nelu Antohi.

Prin sufletul a tustrei — se filtrează oarecum lumea mai mare a cărții.

Ceea ce iarăși denotă perspectiva de lumină curată care îi trebuie neapărat d-lui Teodoreanu în creație. Cu deosebire cel în care tind să se adune întâmplările romanului e Mihăiță, adolescentul cu neobicinuit de bătrână înțelepciune în contemplarea vieții. Adâncind această perspectivă, d. Teodoreanu ar fi putut da o mai intimă unitate operei. D-sa n'a vrut însă să pună pe el tot accentul.

Cartea se adună mai puțin într'un suflet, fie el chiar al lui Mihăiță, cât într'un cadru de natură, care îi dă lumii sale acel decor aparte, de care au nevoie creațiile d-lui Teodoreanu

ca să crească : aici, — peisajul cu atâtea latențe de legendă al muntelui.

E un amănunt semnificativ: pentru toată această umanitate pe care o vrea cât mai neîndurător creionată în făptura ei mai mult hădă decât frumoasă, pe care autorul a vrut s'o adune într'o carte ca într'o a doua corabie a lui Noe, n'a găsit alt loc de popas și de ieșire la lumină decât pacea solemnă a codrilor de brad prin cari pământul se înalță în munți către puritatea cerului. În acest decor nu puteau trăi decât ființele abundând de vitalitate, explozând de energie fiziologică sau măcar cerebrală, cari îi sunt atât de dragi d-lui Teodoreanu. Cu toată dorința d-sale de a capta odiosul din om, e interesant cum se grăbește să renunțe la astfel de izbândă: prinsă într'un clișeu izbutit, cu toată animalitatea ei grosolană, în paginile dela început, în decorul modern al trenului, familia Guttmann e uitată ca un vis urât îndată ce vagonul încremenește în vraja verde a munților. Aici e lumea mai aproape de poveste — așa cum îi convine romancierului. Monștrii ca familiile Guttmann nu pot rezista. Iar secături ca Gigi, Babi Rozeanu, Geo chiar — cu tot efortul romancierului de a le diforma caricatural, cu răutate, devin chiar în greșelile lor, simpatice.

Astfel d. Ionel Teodoreanu rămâne mereu prizonierul lumii sale interioare. Și e o fericire că e așa. Dacă s'ar fi biruit în adevăr acum pe el, cel de altădată, dându-ne încă o colecție de monștri omenesți, în sufletul lor mai cu seamă — de cari avem atâția acum în literatura noastră real sau mai ades voit bolnavă — ar fi fost o tristă victorie. Pe când așa, cu toate defectele sale, cu toată febrilitatea și neîndemânarea de meșteșugar ce ar încerca deodată să lucreze mai mult cu mâna stângă, cu care e încheată această carte — „Arca lui Noe” tot mai e un ciob frumos de cer în care se odihnește o fărâma din îmbinarea minunată de colori prin care Dumnezeu a făcut după potop un nou legământ cu bieții oameni.

• • •

AL. LASCAROV-MOLDOVANU: INTOARCEREA LUI ANDREI PĂTRAȘCU.— Se pare că acum începem de-abinelea să ne rostim în cultură, în artă, numai după nevoile și imboldurile noastre adânci. Sunt puține semne dar bune, despre aceasta.

Unul dintre ele este literatura creștină a d-lui Lascarov Moldovanu. Semnificativ nu e numai faptul că ea a apărut — răscumpărând

astfel păcatul unui veac întreg de muncă a scrisului din care Dumnezeu a fost alungat cu totul. Era curios într'adevăr cum un popor care a trăit și a creat în cultură timp de o istorie întreagă aproape numai prin biserică, și-a modelat prin ea limba literară, stilul de viață istorică, concepția cosmică — sufletul, cu un cuvânt —, să ajungă la un moment dat străin de tot ceea ce era el însuși în trecut. Faptul însă era atât de evident încât mișcarea de raționalism socializant a „Vieții Românești” n'a ezitat să tragă din el singura concluzie posibilă pe atunci: ateismul nostru organic. În realitate, în cultura noastră, noi căutam până acum — cu foarte puține excepții — să mimăm viața sufletească a altor țări, apusene, bineînțeles, neizbutind decât foarte puțin, adică în ceea ce aveam și noi mai apropiat de ele. N'aș vrea să afirm că acest proces de mimetism este încheiat. Dar nici multă viață nu mai are...

Ceea ce te bucură în cazul Lascarov Moldovanu nu-i atât apariția lui cât succesul. D-sa și-a format sau mai bine zis și-a găsit publicul său de cetitori statornici. Asta înseamnă că literatura d-sale e necesară. În diversitatea — uneori fericită alteori nu — de aspecte ale prozei românești de azi, ea se așează cu nota ei distinctă, între literatură și viață. Esteticienii puri pot privi firește foarte superiori această așezare pe graniță, între scris și cotidian, ca și atributul ei creștin constant. Dar întrucât, principial, e mai calificabil ca depășind *arta* un soritor care se înalță — și cu o întreagă lume alături de el — frământând în sbucium eterna problematică creștină, decât acela care se scoboară către succesul material, analizând cu mască izolatoare peste suflet cazuri de tristă nevroză sexuală sau de psihologie a crimei? Ferindu-se pe bună dreptate de pedagogie, mare parte din literatura modernă a căzut în cloacă.

Proza d-lui L. M. e păzită destul de uscăciunea pedagogică, de apropierea de didahie, prin temelia ei solidă de sinceritate. Ea crește dintr'un sbucium organic, real, al sufletului, deși această mișcare se iscă în zonele mai apropiate de lumină a conștiinței noastre, nu în cele adânc vitale. De aceea romanele d-sale aduc nu oameni ci suflete. Dacă îi lipsește darul de a crea din câteva trăsături animalul din om — adică de a-l face să mănânce, să doarmă, să se înmulțească în carte ca și aevea — dacă personagiile cele mai de seamă aproape n'au înfățișare fizică, cel puțin pentru lector, în schimb duhul trăește în viziunea d-sale de artă cu acea lumină calmă și plină cu care ard lumânările de ceară curată. Romancier al problemelor sufletești cari se încarnează în oameni sau

mai bine zis în conștiințe, — e atât de apăsată atenția sa asupra lor încât uneori renunță chiar la coborîrea lor în uman, păstrându-le în zările albastre și pure ale închipuirii, aproape de poveste, ca în *Romanul Furnicei*, originala plămuire epică ce purcede acea de care vorbim acum. Dar totul are acea intensitate calmă de viață a gândului trăit adânc și desprins târziu de suflet ca un rod de creanga sa.

Intoarcerea lui Andrei Pătrașcu aduce, potestate, toate aceste bunuri și — dacă vrei, și aceste defecte. Povestea e a sbuciumului unui om, al unui preot. Al unui suflet care se înalță, se subțiază, până la viața de fum de tămâie a primilor creștini — prin vama cea de totdeauna a părerilor de rău și a suferinței. Nu e vorba însă de niciun păcat ispășit tragic. Părintele Andrei apare dela început ca o figură curată de păstor al sufletelor de azi. E dintre cei mai buni de acuma. Și când e îngenunchiat de soartă, ni se pare că are tot dreptul să se revoite. Sbuciumul și transfigurarea sa încep însă de când își dă seama că fiind corect după normele vieții de astăzi e tot atât de departe de înțelesul Evangheliei ca și tâlharul pe care îl condamnă în numele acestei corectitudini a sa. Noi astăzi câți nu facem rău, nu-l facem din conștiința unei posibilități a întoarcerii lui asupra noastră, prin contagiune. Izolăm răul, îl sterilizăm — ca pe microbi. Inșă nu mai avem conștiința creștină a binelui. Ba chiar practica evanghelică a lui ne-ar duce la ridicol dacă nu la excludere din societate. Frământarea părintelui Andrei începe din clipa când descoperă cât de puțin e obicinuit să facă binele. Păcatul acesta nu e numai al lui, e al lumii întregi de azi. Și el și-l ia asupra sa întreg, îl poartă în patimi către lumină, într'un nou calvar.

El evoluiază astfel dela trufia de a se ști superior la umilința de a se simți doar un servitor al suferințelor lumii.

Întreg procesul sufletesc se desfășură în cadențe naive și molcome. Câte un fapt mărunț, așa cum sunt aproape toate ale traiului de toate zilele, cade în sufletul sensibilizat la extrem prin suferință, al preotului. El nu produce însă bubuituri ca în subterane ci vălurarea oarecum liniștită a apei în cercuri din ce în ce mai largi. Cu tot sbuciumul ce îl închide, cartea are acea liniște a noastră, etnică, în suferință, acea măsură în cutremurele ei.

Un puternic scriitor și pamfletar catolic, Georges Bernanos, — de care am mai vorbit cândva în aceste cronici cu prilejul cercetării prozei atât de profund creștine ca substanță a d-lui Victor Papillian — reconstitue o viață de preot

apropiată, în romanul „*Sous le soleil de Satan*“. Caracteristic însă pentru întreaga tradiție scolastică a bisericii catolice, pentru apăsarea grozavă pe care o aduce acolo dogma — este faptul că sbuciumul cu mult mai înfiorător, cu mult mai patetic, al abatelui Donissant izvora din efortul de a se obicinui să gândească creștinește. Pasiunea lui arzătoare de a făptui binele, abatele Donissant nu putea s'o încadreze totdeauna în dogmă, în tradiție, ceea ce îl ducea la suferință atroce. Lui Andrei Pătrașcu viața simplă, evanghelică, pe care a păstrat-o în așezarea ei biserica ortodoxă, nu îi prilejuește asemenea conflicte. Durerea lui crește din neputința de a suprapune această viață societății actuale. Prin această tendință de recreștinizare a traiului tuturor, Andrei Pătrașcu se apropie de sbuciumul literaturii din urmă a lui Tolstoi. Nu înțâlnești însă mișcarea în ecouri imense a sufletului rusesc nici împingerea faptei până la ultima limită a gândului, care îl caracterizează. Părintele Andrei, sanctificându-se prin înțelegere, nu poate transfigura lumea din jur. Nu are izbânzi de apostol nici exaltări de vizionar al altor tărâmuri. Rămâne până la urmă un biet om care a ajuns să înțeleagă mult, mult de tot, dar nu toate. E în soarta lui, în pragul de zare la care a ajuns, toată înțelepciunea liniștită de viață, — luminată în ploaie îmbelșugată de sus dar nedeslipită de pământ, ca un rod — la care a rămas prin ortodoxie neamul nostru.

Crescut astfel dintr'o realitate — romanul d-lui Lascarov Moldovanu putea să se împlinească curat și firesc. Cu el se împlinește deodată figura sufletească a lui Andrei Pătrașcu. Ceilalți — sunt doar minerale ce resfrâng sau nu lumina lui. Mihai și Maghița îi trăesc pe un plan minor freamătul iar ceilalți îl amplifică prin neînțelegere sau prin apelul la el doar în clipa morții. De altfel moartea, acest prag metafizic al gândului, este și aici o prezență permanentă, o realitate aproape de intensitatea de viață a unui personaj. Din umbra ei se desprinde mai ales sensul vieții creștine — așa cum căutau din ea să îl anime, în fel și chip, cei din Evul mediu.

Frământarea aceasta adevărată, își găsește calea naturală și în expresie. Ea e densă, grea de meditație în toată simplitatea ei. Nicăeri nu îți dai seamă cât de mult e creație a bisericii limba noastră literară, ca aici, când vezi cât de firesc se mulează pe complexitatea problemelor sufletești. Chiar în momentele foarte dificile, de apropiere de miracol, — ca în descrierea rugăciunii la Maglavit, a înebunirii poliștului Grindă și a visului ceresc dela urmă — expresia își păstrează accentul de sinceritate

simplă, cu toată orchestrația ei oarecum bisericască.

Prea marea apropiere de textele biblice a mărit uneori comentarul faptului sufletesc până la abuz. E o greșală care se poate reproșa romanțierului: stăruierea prea mult, nu în analiză ci în interpretare în sens teologal a mișcării sufletești. Ceeace duce întrucâtva la o disproporție între firul de viață și cel de gând — sub care cel dintâi se pierde — mai ales în a doua jumătate a povestirii. Tot din această cauză, autorul s'a văzut silit să recurgă la un procedeu ce slăbește mult tensiunea epică: unele din etapele acțiunii sunt înfățișate *indirect*, prin file din jurnalul intim al preotului. E drept, autorul simțea necesitatea de a filtra viața printr'o unică perspectivă: aceea a sufletului părintelui Andrei, ca să-i poată da lucirea înaltă, unică, ce îi trebuia. Dar pentru aceasta era mult mai fericit — deși mai dificil, mai incomod — procedeu dezvoltării lente, ulterioare, a filmului amintirii, în gândul părintelui, întrebuintat așa de frumos la începutul cărții. Aceasta îngăduia selecția momentelor esențiale fără nuanța de artificiu pe care o aduce introducerea în acțiune a unor memoriale.

* * *

ION LUCA: RA.—Intr'un orășel de undeva din Moldova lucrează un scriitor ciudat. Timpul a trecut, trece prin preajma lui, fără să se simtă. Singur cu gândurile lui, omul le cioplește în cuvânt, cu acea răbdare pe care numai voluptatea amară a anonimatului azi ți-o dă, puțină, și pe care o aveau întreagă numai marii meșteri creatori ai Evului mediu și ai Renașterii. În fiecare an, omul își investmăntează gândul nopților albe în negrul tiparului, singur din sărăcia lui, fiindcă editorii n'au ce să înțeleagă din asemenea vise cari cresc singure și răsvrătite împotriva cursului vremii. Autorul nu scrie poezii, nu e revoluționar și nu anticipează; el scrie piese în versuri în cari rimele sunt unice, nu se repetă în întreagă opera. O trudă cutremurătoare, o frământare a limbii — ca lexic, sintaxă, morfologie — și a versului, cum dela Eminescu n'am avut atât de înverșunată...

Anul trecut scrisese o dramă istorică — „Rachierița“, de care am vorbit și aici. De sub mișcarea pitorească a scenelor, în viața cărora întreveai învățătura de maestru a unui Shakespeare cetit cu religiozitate, cu înțelegere dela creator la creator — se întrevea o mișcare și mai adâncă a gândului.

Poemul dramatic de acum — *Ra*, își caută rădăcinile tot în istorie. E însă de astădată o dramă a gândului: povestea unui om care caută

prețul vieții: în ziua de ieri, în ziua de mâine, în ziua de azi. Și pierе, fiindcă n'a știut, ca învingătorul lui, să îl caute în toate trei deodată. Sunt oameni cari fac numai bine și pier; alții cari fac doar rău și pier; și singur și sus rămâne iarăși numai preotul zeului *Ra*, — *Bubasta*, care a înțeles să fie numai *om*, adică și rău și bun... Și fiindcă gândului îi trebuia un conflict ca să trăiască, iată-l în dragostea și a preotului și a Faraonului pentru aceiași fecioară închinată templului. Stăpânitorul puterii pământeste birue vremelnic, dar blestemat de stăpânitorul gândului, preotul, să și-l descompue pe rând în obsesie: ieri, mâine, azi — cade.

Aceasta e piesa. Lineară. Inșă toată structura ei simplă până la naivitate pleznește de sucule unei uimitoare tinereți de gând, cum numai scriitorii vechi, cari începeau lumea cuvântului, o puteau avea. Incheiate în versul nespus de sever încătărâmat prin interdicția de repetare a rimei, bătute pe nicovale meșteșugului de o mână aspră dar îndârjită, cele mai banale, pentru noi, forme de viață și de gând capătă o scilpire nouă și fragedă. Vorba scriitorului are mult din robustețea, din miezul dolidora de sevă, aliajul barbar de clocot elementar și de poezie fluidă ca o înfiorare, a Marelui Will. Și aici sunt raporturi nu de imitație ci de transmitere a sfintei taine a creației, așa cum se făcea odinioară dela maestru la ucenicul pios. Versul gălgâie de imagini. Dar nu imagina pentru ea însăși, cum o caută moderniștii noștri — stând pe un nimic sufletesc ca un crin pe un morman de gunoi. Imaginile sunt rudimentare, dar fac una cu gândul pe care-l închid; cresc una cu el, ca și trunchiul cu coaja lui:

*Când dinții judecării sunt tociți,
Atuncia adevărul să-l înghiți
Cu coaja lui cu tot!... Să nu ai frică.
In vreme, coaja putrezindu-i, pică,
Și-i mistui miezul tănuit...*

Iar gândul crește odată cu viața, robust și banal ca ea:

*...Multe paseri ouă
Nu'n cuibul ce și-l fac ci'n cuib străin
Să scoată alții puii! Prostul prin
Viață svârle fapte la 'ntâmplare.
Deșteptul care altă treabă n'are
Clocește faptele și dă 'nțeles...*

Expresia figurată are rostogolirea greoaie și firească a cugetării oamenilor de demult, cari priveau lumea încă prin ochii mitului. Shakespeare a fost ultimul ei glas. De aci, forța sa uluitoare. Iată și aici, ceva ca un palid răsunset:

...Hm. Vă trebuii...

Aşa-i pământu-acesta. Cresc pe ghèbu-i,
Impovărat atâtea ciudăţeni...

Sau :

...M'am potolit de-un gând.
Acuma începe altul. Rând pe rând
Neobosite'n malul minţii bat...

Şi, altădată :

Simt aripile gândului cum bat...

De sigur, în acest ritm vechiu, ideea, pentru noi cei ai vremii, se închiagă prea greu, prea încet. Apoi piesa poate n'ar rezista în spectacol. E mai mult statică. Incordările primare de cuget pe cari le arată la lectură, pe scenă poate să se piardă în ritmul hurducat al versului şi poemul să pară lipsit de mişcare. E însă aici un creator. Şi dacă a ajuns în maturitate la popasul acesta pe care îl vedem, neştiut de nimeni, neajutat de nimeni, când atâţia mângălituri de hârtie şi cerşetori de subvenţii, cu mai puţine dramuri de creier, cu mult mai mici dovezi de talent şi cu infinit mai firave îndârjiri în truda aspră a creaţiei — sunt editaţi, jucaţi la Naţional, primiţi cu aplauze şi premii, faptul e un semn trist pe fruntea noastră.

* * *

VLAICU BÂRNA: CABANE ALBE.— Tânărul poet Vlaicu Bârna e una din acele fragede mlădiţe lirice pe cari ni le-a dat Ardealul în ultima vreme. Spre deosebire de tânăra poezie bucovineană — mai frământată, prolixă, chinuită de nesfârşit de diverse năzuinţe — mişcarea poetică transilvăneană a adus o unduire cristalină de gând şi expresie, incremenită în forme simple, limpezi şi pure. Câţiva din tinerii meşteşugari

ai versului impuşi de revistele „Gând Românesc“, „Pagini literare“ şi publicaţiile bănăţene : Emil Giurgiuca, Grigore Popa, Miu Lerca — sunt caracteristici. Din aceiaşi tulpină fragedă creşte şi poezia curată ca viaţă interioară a d-lui Bârna. Un vers clar şi muzical-curgător susură peste această viaţă simplă :

Reverse cerul ploile pe prund
Uscat de secete istovitoare
S'acopere pietrişul alb din fund
Cu-oglanda undelor sub grunji de soare.
Iar malul ros la adâncimi de scoc,
Mustească iar mohor înalt, cucută ;
Sub vânturi, plopii'n monotonul joc
Primească limpezi stropi pe alăută.
Iar eu urzind un pălimar la brud
Să fiu iar vameş apelor spumoase ;
Din bălţi, prin păpurişul svelt şi ud,
Să caut stele nopţii argiloase.

E un fragment din poemul *Rugăciunea brudarului*, care împreună cu *Cântec pentru zugravul Arsene* sunt cele mai frumoase ale volumaşului, fiindcă sunt cele mai apropiate, mai nedeslipite de sufletul tânărului poposit de ani în Bucureşti cu traista lui liniştită de visuri. Aceasta nu înseamnă că tinereţea asta nu e luată şi ea de valul de preţiozitate al vremii, că nu poate spune ţărăneşte : colibe albe ci cabane ; şi nici balada vânătorilor ci a *cinegeţilor*; dimineaţa nu e ceţoasă ci *nordică* ; eretele este *convivial* ; cântăreţul devine *menestrel* ; umbra nu e a pădurii ci *silvatică* ; altitudinile, certe ; la focuri de *târşi* stau *convivi* ; cerul e *anabasic*.

Dar d. Vlaicu Bârna e tânăr, are talent şi o judecată sănătoasă, ce se întreveşte din notiţele sale critice de prin reviste. Să aşteptăm deci cu încredere.

OVIDIU PAPADIMA

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

◯IN ANUL XVI.— Cu numărul de faţă *Gândirea* intră în anul al XVI-lea. Ea are astfel în raftul bibliotecii româneşti colecţiile spaţioase ale celor cincisprezece ani de existenţă literară. E o viaţă bogată cu care nu se poate măsura nici o altă publicaţie dela războiu încoace. În acest interval de timp, atâtea reviste au apărut, şi-au fâlfâit foile în vânt câteva luni, un an sau doi şi s'au rostogolit în neant ca vâlătucii de buruieni măturate de furtună de pe faţa Bărăganului. Bătrâni ambiţioşi, supravieţuitori din epoca antebelică, şi-au organizat cenacluri, publicaţii şi sisteme de reclamă în numele unor

idealuri de artă anacronice, şi încercările lor au plesnit în văzduh ca nişte focuri de artificii. Tineri, cari au năzuit să ia atitudini rebele faţă de noi, în dorinţa firească de a se face luaţi în seamă, s'au coalizat şi ei în expediţii spre ţara visului, şi au căzut pe drum.

Astăzi, după cincisprezece ani, constatăm că niciuna din nenumăratele încercări de a ne înfrunta nu mai există.

Gândirea, dintre toate publicaţiile apărute după război, e singura care reprezintă o continuitate de viaţă literară.

I-au trebuit pentru aceasta tăria unui crez, pe

căre alții n'au avut-o, statornicia unor scriitori de nobilă ținută morală, pe cari alte înjghebări nu i-au avut, și o voință energică de continuitate cu orice sacrificiu, de care nimeni dintre emulii noștri vremelnici nu s'a arătat capabil

În România confuză din acest timp, apariția unei reviste ca *Gândirea* de afirmare a spiritului autohton în creația artistică, împotriva tuturilor curentelor internaționaliste, ce dominau vremea, a fost un act de curaj; continuarea ei printre haitele de câini ale tuturor dușmăniilor, un act de eroism tăcut și îndârjit; susținerea ei materială, un act de continuu sacrificiu. Cunoaștem bine istoria publicațiilor literare din România, dar nu știm ca vreo altă revistă să se fi bucurat de atâtea injurii grosolane și calomnii fără limită. Au fost momente de atacuri nesăbuite când, pentru a ne apăra demnitatea omească și puritatea crezului, puțin a lipsit să punem degetul pe trăgaci. Ne-a trebuit o răbdare supraomenească să ne biruim pe noi înșine și să rămânem oameni. Stăpânirea de sine însă ne-a asigurat continuitatea biruitoare.

Nu este locul în această notiță să vorbim de rolul preponderant al *Gândirii* în mișcarea literară și artistică a României de azi. Va trebui un studiu vast și documentat, din care să se vadă că aproape nu e valoare în scrisul și în arta de azi, care să nu se fi afirmat mai întâiu în paginile ei. Cine face abstracție de *Gândirea* nu poate vorbi de vreun curent de înnoire în sensul revenirii la izvoarele de viață ale românismului și în sensul perspectivei spre universal. Acest curent ne aparține în întregime. Și precum perfect conștiinței l-am inaugurat, tot așa suntem de siguri că ziua de mâine ne va aduce recunoașterea. Nu vorbim de recunoașterea scriitorilor izolați ai *Gândirii*, cum ar fi intrarea în Academie a unui Lucian Blaga, a unui Ion Pilat, a unui Tudor Vianu sau Adrian Maniu, (care ne-a părăsit în momentul celei mai sălbatice campanii din partea grupului iudaic al *Adevărului*); nici de marile premii care au încununat talentul celor mai mulți dintre noi. Vorbim de recunoașterea puternicului curent de reînnoire a spiritului creator de artă și de cultură, reprezentat de această revistă.

Până atunci avem încă de luptat. Va trebui să înfrângem concepția pornografică și iudaizantă de cultură, a Statului democrat de azi, în numele căruia se încearcă o nouă devastare și o nouă paralizare a spiritului românesc. E aceeaș rătăcire împotriva căreia am luptat ieri, și care a reapărut disimulată sub haina oficialității. Nimic nu ne va opri dela lupta de a o dărâma

și nimic. Știm că lupta aceasta nu e ușoară, dar tocmai din acest motiv o luăm asupra noastră. Și știm că vom birui, fiindcă tăria noastră e însuș instinctul etnic, singura putere creatoare de cultură națională. În ochii noștri, o concepție străină, prăvălită ca un țest pentru a înăbuși elanul instinctului etnic, oricât de susținută de oficialitate, nu are forță de rezistență și de viață, fiindcă e ceva silnic și artificial.

Și noi suntem pentru ideea brâncovenească în cultură. Dar brâncovenism înseamnă în accepția justă a cuvântului *creație românească în slujba unui ideal de valoare universală, cum e creștinismul*. Iudaizarea culturii nu e însă creație românească, iar ateismul pornografic e cu atât mai puțin brâncovenism.

Orice curent nou întâmpină rezistență. Curentul *Gândirii*, salutat la început de coaliția mizerabilă a injuriei și a calomniei, e combătut de la o vreme prin boicot și prin tăcere organizată. Neisbutind să-l ucidă prin vorbe violente, adversarii lui cred că-l vor ucide prin boicotul tăcerii. Să remarcăm că, la boicotul de sursă iudaică și democratică, s'a adăugat în ultimul timp boicotul publicațiilor zise naționaliste. Absolut niciuna din aceste publicații, fie legionare, fie național-creștine, nu face pomenire de existența revistei *Gândirea*. Oameni cari s'au ridicat prin energia noastră și se hrănesc din substanța noastră spirituală, orbiți de spiritul partizan, ne imită, dar nu ne citează, ne urmează, dar ne ignorează. Tactica de luptă a publicațiilor iudaice și democratice a devenit tactica acestor naționaliști. În fața *Gândirii*, scriitorul legionar și cel național-creștin se regăsesc ucenici ai maestrului iudeo-democratic, care are tot interesul să înăbușe un curent de afirmare a purității românești.

Remarcăm această anomalie pentru ridiculul și pentru paradoxul ei.

În ce privește puterea *Gândirii*, precum exista înainte de a fi fost acești naționaliști, — pe cari i-a creat în cea mai mare parte, — tot astfel va continua să existe dincolo de ostracismul oricărei stărpituri morale.

Căci *Gândirea* există prin energia noastră și prin forța ideii pe care o reprezintă scrisul ei.

NICHIFOR CRAINIC



DOMNUL M. R. P.—din înălțimea competență a inițialelor d-sale quasi-anonime, ne muștră

și ne ironizează, în numărul de Noembrie al revistei „Azi“. De sigur, așa ne trebuie. Dacă ne simțim datori să privim răspicat realitățile noastre, așa cum le privim, trebuie să ne așteptăm ca să existe și un inevitabil m. r. p. care să ne cenzureze doctoral.

După ce îi explică domnului Nichifor Crainic — în urma unei serii de grațiozități mahalagești cari la noi acum obicinuesc a se numi „polemică“ — cum că poporul nostru „incult“, „nefiind capabil de efortul către revelația prin revoluție“ a primit „iluzoria revelație impusă autoritar și metodic“, adică — cum am traduce noi mai pe românește gândirea profundă a d-lui m. r. p. — neamul acesta al nostru a rămas creștin fiindcă a fost iobag, d-sa se simte obligat să învețe și pe subsemnatul cine a fost Rimbaud. Evident, aici d-sale îi e mai la îndemână, căci un Bernard Fay, o antologie Kra, un Larousse chiar la mare cumpănă, sunt mult mai ușor de răsfoit decât răsfiratele pagini ale istoriei noastre culturale și politice, ca să afli că n'am fost chiar așa de „inculți“, după cum e mult mai greu să ajungi să-ți dai seama că chestia cu „revelație prin revoluție“ și „iluzoria revelație impusă metodic“ sunt simple și delicioase caragialisme. De altfel tot atât de delicios e d-l m. r. p. când ne lămurește foarte gentil că Rimbaud a fost „o apariție extraordinară“, că a fost „genial“ și „autentic“. Parol! Îi mulțumesc d-lui m. r. p. că s'a ostenit astfel să mă învețe în trei cuvinte și jumătate cine a fost Rimbaud, — că eu nu știam.

Uite, acum viu iarăși și spun că a discuta la cronica ultimului număr, — tot atât de anacronic, tot atât de inutil, cu toate eforturile redactorilor săi, de a-l anima de astădată — despre Strașimirov Anton, despre Cervantes al lui Jean Cassou și despre Montaigne, fără să pomenești, nici în bine nici în rău, de nicio carte românească, de niciun fapt de cultură românească... este încă odată dovadă de sterilitatea iremediabilă a revistei. O psihologie de student, conștiințios rezumator, în literaturi străine — nu poate înlocui spiritul viu, director și combativ, înregistrator lucid al mișcărilor actualității și discernerator al lor prin perspectiva unui hotărât punct

de vedere, spirit care e necesar cronicei unei reviste, vieții sale însăși. Ea nu poate fi buletin de lucrări seminariale ci reflex al actualității noastre culturale imediate. Asta am spus cu privire la numărul trecut al revistei „Azi“ și asta repet și despre cel de acum. Pariez însă că d-l m. r. p. tot nu va pricepe, și peste două luni de matură chibzuință îmi va răspunde tot atât de candid că îmi stă rău că nu știu cine sunt Cervantes și Montaigne, cari sunt și ei „apariții extraordinare“, „geniali“ și „autentici“. Iar eu îi voi mulțumi iarăși respectuos, și fericit că am găsit în sfârșit pe cineva să mă învețe, la vârsta mea, puțintică literatură străină...



EURYDICE. — CAHIERS DE POÉSIE ET D'HUMANISME. — Din când în când — ca o albă bucurie din Franța eternă, din Franța ce arde în flacăra duhului singuartec, indiferentă la formele de coșmar pe cari le pot lua anume experiențe politice — ne vine această revistă care în puritatea tiparului său își închide atât de firesc, atât de nedeslipit, gândul.

În spațiul ei auster și suav simți mai bine ca oriunde cum maestrea gândirii latine își găsește întotdeauna glasul care să-i dea fioritura delicată. Iată, numărul de Septembrie-Octombrie — mi-aduc aminte — se deschidea cu chipul lui Charles Maurras în același timp în liniile dure de gravură ale profilului său și în strofa sa calmă, statuară :

*Beauté, claire raison de l'ombre universelle
Qui fais l'âme survivre renaître les corps,
Tu n'es pas sans pitié pour une humble étincelle...*

Câți dintre snobii franțuzismului nostru s'au simțit datori până acum să aibă în biblioteca lor revista aceasta albă și curată ca o floare?

Evident, — nu prea fți dă ocazii de a o traduce în românește și a o iscăli cu numele tău valah, precum că nici n'ai auzit de cece spune ci ai gândit tu toate, cu capul tău plin de geniu în mod firesc, că d'aia ești scriitor român...

OVIDIU PAPADIMA.

